

שבת פרק תשעה עשר רבי אליעזר
שבת פרק תשעה עשר רבי אליעזר דמילה

(שבת קל, א)

משנה:

רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי (איזמל למול את התינוק) מערב שבת - מביאו בשבת מגולה (בפני הכל, ובגמרא מפרש אמאי מצריך ליה לגלויה); ובסכנה (שגזרו ארמאים על המילה) מכסהו על פי עדים (שיעידו שאיזמל של מצוה הוא מביא, ולא יחשדוהו).

(וקאי אמתניתין דפרקין דלעיל דסליק מיניה זכר צרכי מילה עושין בשבת.)

ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמין לעשות (כלי) ברזל.

כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת (רבי עקיבא נחלק על רבי אליעזר במכשירי מצוה, שאין דוחין הואיל ואפשר לעשותה מערב שבת), (ומילה) שאי אפשר לעשותה מערב שבת (כגון מילה עצמה, שאי אפשר לה ליעשות, דזמנה ביום השמיני) - דוחה את השבת.

גמרא:

איבעיא להו: טעמא דרבי אליעזר (דאמר מגולה - אין, מכוסה - לא) משום חבובי מצוה (להודיע שחביבה מצוה עליי, שמחלל שבת עליה), או דילמא משום חשדא (שלא יחשדוהו שהוא נושא שאר חפציו; - וסיפא דמתניתין דקתני זבסכנה מכסהו על פי עדים - ודאי משום חשדא הוא, אלא רישא מיבעיא לן: דוקא מגולה קאמר, אבל מכוסה על פי עדים שלא בשעת הסכנה - לא, ומשום חיבוב מצוה? או לאו דוקא מגולה, דטעמיה משום חשדא - והוא הדין למכוסה על פי עדים)?

למאי נפקא מינה?

לאתויי מכוסה על פי עדים: אי אמרת משום חבובי מצוה, מגולה - אין, מכוסה - לא; אלא אי אמרת משום חשדא - אפילו מכוסה שפיר דמי; מאי?

איתמר, אמר רבי לוי: לא אמרה רבי אליעזר אלא לחבובי מצוה. תניא נמי הכי: 'מביאו מגולה, ואין מביאו מכוסה, דברי רבי אליעזר.'

אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני 'ובשעת הסכנה מכסהו על פי עדים': בסכנה - אין, שלא בסכנה - לא, שמע מינה: משום חבובי מצוה, שמע מינה.

תניא אידך: 'מביאו מגולה ואין מביאו מכוסה, דברי רבי אליעזר. רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: נוהגין היו בשעת הסכנה שהיו מביאין מכוסה על פי עדים.'

איבעיא להו: עדים דקאמר - איהו וחד, או דילמא: הוא ותרי? תא שמע: 'ובסכנה מכסהו על פי עדים': אי אמרת בשלמא הוא ותרי - שפיר (היינו דמיקרו 'עדים'), אלא אי אמרת הוא וחד - מאי 'עדים' (איהו לגביה נפשיה מי מיקרי עד)?

(ומשני:) שראויים להעיד במקום אחר (לעולם הכא עדות לא שייכא, דלאפוקי מחשדא בעלמא הוא, ואין כאן לא דיני ממונות ולא דיני נפשות שיהו שנים, ומאי קרו להו 'עדים'? - דאיכא גילוי מילתא על ידי השני, ושנים קרו 'עדים' בעדות אחריתי שאינו נוגע בה).

ועוד אמר רבי אליעזר:

תנו רבנן: 'במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל (לאיזמל של מילה) בשבת; במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין כשר עוף בחלב' (כדלקמן)

לוי איקלע לבי יוסף רישבא (ציצ עופות), קריבו ליה רישא דטוותא בחלבא, לא אכל. כי אתא לקמיה דרבי אמר ליה: אמאי לא תשמתינהו?

אמר ליה: אתריה דרבי יהודה בן בתירה הוה, ואמינא: דילמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי, דתנן [חולין פ"ח מ"ד]: 'דבי יוסי הגלילי

אמר: נאמר [דברים יד, כא] לא תאכלו כל נבלה [לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו] ונאמר (באותו פסוק עצמו) לא תבשל גדי בחלב אמו (משמע: כל האסור משום נבלה - נוהג בו איסור בשר בחלב): את שאסור משום נבלה -

אסור לבשל בחלב; עוף שאסור משום נבלה, יכול יהא אסור לבשל בחלב? - תלמוד לומר 'בחלב אמו': יצא עוף שאין לו חלב אם.

אמר רבי יצחק: עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כרבי אליעזר, והיו מתים בזמנן; ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה. תניא: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה, דכתיב [תהלים קיט, קסב] שש אנכי על אמתך כמוצא שלל רב (על אמתך - אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישראל עושין וששים עליה: דכל שאר מצות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית - דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרינן במנחות (מגב) בדוד, שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר: אוי לי שאני ערום מכל מצות, כיון שנסתכל במילה - נתישבה דעתו) - עדיין עושין אותה בשמחה (שעושין משתה), וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה, כגון עריות - דכתיב [במדבר יא, י] וישמע משה את העם בכה למשפחותיו [איש לפתח אהלו ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע] - על עסקי משפחותיו (שנאסר להם קרובות) - עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא.

תניא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים ומילה - עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון תפילין - עדיין היא מרופה (רפא) בידם', דאמר רבי ינאי: תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. מאי היא? אמר אביי: שלא יפיח בהם; רבא אמר: שלא יישן בהם (אלמא: לא זהירי בהו, ושמעינן מינה דלא מסרו עליה אלא אלישע לבדו).

ואמאי קרו ליה 'אלישע בעל כנפים'? שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל, שכל המניח תפילין על ראשו - יקרו את מוחו; והיה אלישע מניח תפילין ויצא לשוק, וראהו קסדור אחד; רץ מלפניו - ורץ אחריו; כיון שהגיע אצלו - נטלן מראשו ואחזן בידו. אמר ליה: מה בידך? אמר לו: כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו בה כנפי יונה. לפיכך היו קוראין אותו 'בעל כנפים'. מאי שנא כנפי יונה דאמר ליה, ולא אמר ליה שאר עופות? משום דדמיא כנסת ישראל ליונה, שנאמר [תהלים סח, יד] כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ: מה יונה זו כנפיה מגינות עליה, אף ישראל - מצות מגינות עליה.

אמר רבי אבא בר רב אדא אמר רבי יצחק: פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת, והביאוהו בשבת [דרך גגות ודרך חצירות]

(שבת קל, ב) שלא ברצון רבי אליעזר. מתקיף לה רב יוסף: שלא ברצון רבי אליעזר? אדרבה, רבי אליעזר הוא דשרי! וכי תימא 'שלא ברצון רבי אליעזר - דשרי אפילו ברשות הרבים, אלא ברצון רבנן - דאסרו דרך רשות הרבים, ושרו דרך גגות דרך חצירות וקרפיות (שלא עירבו זו עם זו, ואיכא איסורא דרבנן)', ומי שרי? והתניא: 'כשם שאין מביאין אותה דרך רשות הרבים - כך אין מביאין אותה לא דרך גגות ולא דרך קרפיות ולא דרך חצירות'!

אלא אמר רב אשי: 'שלא ברצון רבי אליעזר ומחלוקתו' (קאמר [רבי יצחק]: דרבי אליעזר אפילו ברשות הרבים שרי, ואינהו דאייתו דרך חצרות - גלי אדעתיהו דאין מכשירי מילה דוחין שבת, ושלא ברצון החלוקין עליו דאסרי דרך חצרות, דהעמידו חכמים דבריהם דאיסור שבת אף במקום כרת), אלא ברצון רבי שמעון (שמתיר אף לדבר הרשות), דתנן [עירובין פ"ט מ"א]: 'רבי שמעון אומר: אחד גגות ואחד קרפיות (אם של [עד] בית סאתים

הוא - מטלטל בכולו, ואם יותר ולא הוקף לדירה - קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו, או לגבי חצר, לטלטל שתי אמות בזה ושתי אמות בזה, להוציא ולהכניס מזה לזה) **ואחד חצירות - כולן** (ואפילו הן של בעלים הרבה - מטלטלי מזה לזה): **רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן** (שכשקדש היום - היו בתוכו, ולא בתוך הבית, דאילו שבתו כלים בבית - לא מיבעיא היכא דלא עירבו בני בתי החצר, דאפילו מבית לחצר לא יוציאו כלי הבית; אלא אפילו עירבו, ומטלטל מבית לחצר - לא יוציאו כלי הבית מחצר זו לחברתה שלא עירבו עמה), **ולא לכלים ששבתו בתוך הבית** (דלא אסור מרשות לרשות אלא בתים) .

בעא מיניה רבי זירא מרבי אסי: מבוני שלא נשתתפו בו (עירוב דחצירות - במבוי קרי 'שיתוף'), **מהו לטלטל** (כלים ששבתו בתוכו) **בכולו** ? (ולהוציא מן החצר לתוכו - פשיטא לן דאסור, וכן ממנו לחצר): **מי אמרינן 'כחצר דמי: מה חצר - אף על גב דלא ערבו** (הרבה בתים שבחצר ביחד, ואסור להכניס ולהוציא מבתיים לחצר ומחצר לבתיים) **מותר לטלטל בכולו** (מה שנמצא בתוכו, או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש - פושטן ומטלטלן בכולו לדברי הכל: דשלש מחלוקות הן בעירובין, בפרק 'כל גגות': לדברי רבי מאיר גגין - רשות לעצמן, ומטלטלין מזה לזה, ואפילו של בעלים הרבה, וחצרות רשות לעצמן לטלטל מזו לזו בלא עירוב כלים ששבתו בתוכם, אבל לא מגגין לחצרות, וקרפיות רשות לעצמן; ולדברי חכמים גגין וחצרות רשות אחת, וקרפיות רשות אחת; ולדברי רבי שמעון - כולן רשות אחת, חוץ מן הבתיים), **האי נמי - אף על גב דלא נשתתפו בו מותר לטלטל בכולו** ? או **דילמא: לא דמי לחצר, דחצר אית ליה ארבע מחיצות, האי - לית ליה ארבע מחיצות? אי נמי, חצר - אית ליה דיורין** (גירסת רש"י: אית ביה דיורין, כלומר: עשויה להשתמש בה תדיר), **האי - לית ביה דיורין** (שהדיורין בבתיים הן, והבתיים פתוחין לחצירות, וחצירות למבוי) ?

שתיק ולא אמר ליה ולא מידי. **זימנין** (פעם אחרת) **אשכחיה** (רבי זירא לרבי אסי) **דיתיב וקאמר: אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה הנשיא: פעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת, והביאוהו בשבת, והיה הדבר קשה לחכמים: היאך מניחין דברי חכמים ועושים כרבי אליעזר?** **חדא - דרבי אליעזר שמותי הוא** (ברכוהו, כדאמרין ב'הזהב' (בבא מציעא נט,ב), ובתלמוד ירושלמי מפרש: שמותי הוא - מתלמידי שמאי היה), **ועוד - יחיד ורבים הלכה כרבים, ואמר רבי אושעיא** (לאותן שהיה קשה עליהן מה ששמעו): **שאלית את רבי יהודה הגוזר** (המל את התינוקות), **ואמר לי: מבוני שלא נשתתפו בו הוה, ואיתוהו מהאי רישא להאי רישא** (שהיה התינוק בבית שבראש המבוי, ואיזמל בבית שבראש האחר שכנגדו; עד כאן דברי רבי אסי). **אמר ליה** (רבי זירא): **(אלמא) סבירא ליה למר** (מדאמר ליה להא, ולא קשיא לך ביה מידי) **מבוני שלא נשתתפו מותר לטלטל בכולו? ואמר ליה: אין**. **אמר ליה: והא זימנין בעאי מינך ולא אמרת לי הכי! דילמא אגב שיטפך רהיט לך גמרך** (גירסת רש"י: דילמא אגב שיטפא אתיא לך: כשהיית שטוף בגרסתך לחזר על שמועה זו דריש לקיש, עם מרוצת גרסתך אתיא לך הך דרבי אושעיא בהדא, דאיתמר עלה) ? **אמר ליה: אין, אגב שיטפא רהיטא לי גמרי**.

איתמר, אמר רבי זירא אמר רב: מבוני שלא נשתתפו בו - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. **אמר אביי: הא מילתא אמרה רבי זירא ולא פירשה** (אימתי מותר ואימתי אסור), **עד דאתא רבה בר אבוא ופירשה, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: מבוני שלא נשתתפו בו, עירבו חצירות** (שבמבוי) **עם בתים** (עם בתיים: שבני הבתיים מוציאים לחצרותיהן שעירבו בתים הפתוחים לחצר יחד, וכן בני חצר האחרת, אבל בני החצרות לא נשתתפו במבוי) - **אין מטלטלין בו** (במבוי, אפילו כלים ששבתו בתוכו) **אלא בארבע אמות; לא עירבו חצירות עם בתים** (שאסורים בני הבתיים להוציא מבתיהן לחצריהם) - **מותר לטלטל בכולו** (כלים ששבתו בתוכו). (ולקמיה מפרש טעמא).

אמר ליה רב חנינא חוזאה לרבה: מאי שנא כי עירבו חצירות עם בתים - דניתקו חצירות ונעשו בתים (בטלו לגבי הבתיים, ואין שם חצרות עליהם), **ורב לטעמיה, דאמר רב: אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו**

(שבת קלא, א)

בתים וחצרות פתוחין לתוכו (שני בתים פתוחים לשתי חצרות, שתיים לכל חצר, ושתי חצרות פתוחות למבוי), **והכא בתים איכא, חצרות - ליכא; כי לא עירבו נמי: ליחזינהו להני בתים כמאן דסתימי דמו** (דהא לגבי מבוי - כמאן דסתימי הוו, דהא חצרות מפסיקות בינותם, שאין הבתיים מוציאים להם), **וחצרות - איכא, ובתים - ליכא!**

אפשר דמבטלי ליה (בני הבתים שבחצר) רשותא דכולהו לגבי חד (רשות שיש להם בחצר לגבי חד מינייהו, והוי כל החצר שלו, ומותר להוציא מביתו לחצר) . סוף סוף, בית - איכא (בכל חצר), בתים - ליכא (ורב בעי שני בתים לכל חצר) !

אפשר דמצפרא ועד פלגא דיומא לגבי חד, מפלגיה דיומא ולפניא לגבי חד.

סוף סוף, בעידנא דאיתיה להאי - ליתיה להאי !

אלא אמר רב אשי (טעמא לאו משום בתים וחצרות פתוחות לתוכו הוא, דרב - בין עירבו בין לא עירבו, מכיון דפתיחי שתי חצרות למבוי, ושני בתים לכל חצר - תורת מבוי עליו, וניתר בלחי וקורה; והיינו טעמא דכי עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי אסור לסלטל בו, וכי לא עירבו - שרי) : מי גרם לחצרות שיאסרו (על המבוי, להצריכו שיתוף להוציא מן החצירות לתוכו) - בתים, וליכא (בתים הוא דגרמי לו, דאי לאו משום בתים - הווי להו חצרות ומבוי רשות אחת, דרב דאמר להא מלתא - כרבי שמעון סבירא ליה, דאמר בעירובין (עדא): גג וחצר וקרקע ומבוי - כולן רשות אחת הן, ומסלטלין מזה לזה, ואמר רב עלה: הלכה כרבי שמעון, והוא שלא עירבו בתים עם החצרות: דלא שכיחי מאני דבתים בחצר, הלכך, לענין סלטול בתוכו נמי: כי לא עירבו חצרות עם הבתים - שרי, דהווי להו כמו שנשתתפו בו: דמי גרם לו למבוי ליאסר ולהצטרך לשיתוף - בתים גרמו לו, ואינם: שהרי נסתלקו ממנו, ומותר להוציא מן החצרות למבוי כאילו נשתתפו, ובנשתתפו לא מספקא לן דמותר לסלטל בכולן) .

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: לא לכל אמר רבי אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת (לא בכל מכשירי מצוה אמר כן; ולקמן מפרש הי מכשירי מצוה אתא למעוטי), שהרי שתי הלחם (דעצרת) חובת היום הן (ואין לאחרן עד למחר), ולא למדן רבי אליעזר (דאפייתם תדחה שבת) אלא מגזירה שוה (ואי בכל מכשירי מצוה שיעקר המצוה נוהגת בשבת, אמר 'מכשיריה כמותה' - למה לי גזירה שוה?), דתניא: 'רבי אליעזר אומר: מניין למכשירי שתי הלחם שדוחין את השבת? - נאמרה הבאה בעומר' [ויקרא כג: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן], ונאמרה הבאה בשתי הלחם [ויקרא כג: ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרנים סלת תהייה חמץ תאפינה בכורים לה!]: מה הבאה האמורה בעומר - מכשירין (דהיינו קצירה טחינה והרקדה שלה) דוחין את השבת (כדאמרין במנחות (עבא): בחריש ובקציר תשבות [נשות לד, כא], מה חריש רשות - אף קציר רשות, יצא קצירת העומר שהיא מצוה [משנה שביעית פ"א מ"ד]), אף הבאה האמורה בשתי הלחם - מכשירין דוחין את השבת . מופני, דאי לא מופני - איכא למיפרך: מה לעומר - שכן אם מצא קצור (שלא לשם עומר) - קוצר (מצוה לקצור לשמה, דכתיב וקצרתם והבאתם, הלכך, קצירה גופיה מצוה היא), תאמר בשתי הלחם (שלא נאמר בהן קצירה) שאם מצא קצור - אינו קוצר .

לאי (באמת), אפנויי מופני: מכדי כתיב [ויקרא כג: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה] והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן, 'במים הביאכם' [ויקרא כג: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהייה] למה לי? שמע מינה - לאפנויי . ואכתי, מופנה מצד אחד הוא (הבאה דעומר מופנה, הבאה דשתי הלחם אינה מופנה, דצריכה לגופה) .

ושמעין ליה לרבי אליעזר דאמר: מופנה מצד אחד - למידין ומשיבין (גזירה שוה שאינה מופנה משני צדדיה אלא מצד אחד - למדין ממנה אם אין להשיב, אבל אם יש להשיב - משיבין, ובמסכת יבמות בפרק 'מצות חליצה' שמעינן ליה דאמר הכי, דקתני 'יבמות פ"ב מ"ב: חליצה בשמאל פסולה, ורבי אליעזר מכשיר', דלא יליף 'רגל' 'רגל' ממזורע, ופרכין: ורבי אליעזר לא יליף ממזורע? והא תניא: 'רבי אליעזר אומר: מנין לרציעה שהיא באוזן ימנית - נאמר כאן אוזן, ונאמר להלן אוזן וכו', ומשנינן: אזן און - מופנה, רגל רגל - לא מופנה, והאי 'לא מופנה' דקאמרין - משני צדדין קאמר, דרגל דכתיב בחליצה איצטריכא לגופה, אבל מצד אחד מופנה הוא, דפרשת מצורע מופנה הוא ההיא דעני, דכולהו כתיבין במצורע עשיר) ?

'תביאו' רבויא הוא (דהא אוהקרבתם מנחה חדשה [ויקרא כג: טז] סמך, ומצי למיכתב [במקום מה שכתוב בפסוק [ויקרא כג: יז] ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרנים סלת תהייה חמץ תאפינה בכורים לה!]) ממושבתיכם לחם תנופה, 'ותביאו' יתירה הוא) .

(הא דאמר רבי יוחנן לעיל: 'לא לכל אמר רבי אליעזר' -) למעוטי מאי (למעוטי הי מכשירים אתי, דלא דחי שבת) ? : אילימא למעוטי לולב - והתניא: 'לולב וכל מכשיריו (כגון לקוצו מן המחובר) דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר !' ! ואלא למעוטי סוכה - והתניא: 'סוכה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר !' ! ואלא למעוטי מצה - והתניא: 'מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר !' ! ואלא למעוטי שופר - והתניא: 'שופר וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר !' !

אמר רב אדא בר אהבה: למעוטי ציצית לטליתו (שלא יתלנה בטליתו בשבת, כדמפרש טעמא ואזיל), ומזוזה לפתחו. תניא נמי הכי: 'ושוין, שאם צייץ טליתו ועשה מזוזה לפתחו - שהוא חייב.' מאי טעמא?

אמר רב יוסף: לפי שאין קבוע להם זמן.
אמר ליה אביי: אדרבה, מדאין קבוע להם זמן -

(שבת קלא, ב)

כל שעתא ושעתא זמניה הוא (וכיון שיש לו טלית, בכל יום שמשנה בלא ציצית עובר בעשה, ואפילו מונחת בקופסא, הלכך, כל יומא רמיא מצותיה עליה) !
אלא אמר רב נחמן אמר רבי יצחק, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע: הואיל ובידו להפקירן (ונפקי מרשותיה, ולא עליה רמיא חובתיה) .

אמר מר: 'לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר.' מנא ליה לרבי אליעזר הא? אי מעומר ושתי הלחם (וגמר במה מצינו) - שכן צורך גבוה!

אלא אמר קרא: [ויקרא כג, מ] [ולקחתם לכם] ביום [הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים], ביום - אפילו בשבת (מדלא כתיב בראשון - לדרשא אתא, בכל יום שהוא ראשון לחג) ; ולמאי הלכתא (ולמאי איצטריך לרבווי להאי זאפילו בשבת)? אי לימא לטלטול (כדמשמע קרא: לקיחה - טלטול בעלמא הוא) - איצטריך קרא למישרי טלטול (ועדיין במתן תורה לא נאסר טלטול דאיצטריך קרא למישרי להאי) ? אלא למכשיריו (דאיסורא דאורייתא הוא) .
ורבנן?

ההוא מיבעי ליה: ביום ולא בלילה.
ורבי אליעזר, ביום ולא בלילה מנא ליה?
נפקא ליה מ'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים' - ימים ולא לילות.
ורבנן?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא: נילף שבעת ימים מסוכה, מה להלן ימים ואפילו לילות (כדילפינן במסכת סוכה (מג, א)), אף כאן ימים ואפילו לילות - קא משמע לן.
וליכתוב רחמנא בלולב (דמכשירין דחו) וניתו הנך (עומר ושתי הלחם) ונילפו מיניה (ולמה ליה דכתביה בכולהו) ?
משום דאיכא למיפרך: מה ללולב שכן טעון ארבעה מינים.

'סוכה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר'; מנא ליה לרבי אליעזר הא? אי מעומר ושתי הלחם - שכן צורך גבוה הוא!
אי (במה מצינו) מלולב (שהוא מצוה ומכשיריו דוחין, אף סוכה שהיא מצוה ומכשיריה דוחין) - שכן טעון ארבעה מינים!

אלא: גמר שבעת ימים מלולב (ובגזירה שוה אתי ליה, ואף על גב דאינה מופנה משני צדדים, דהא גבי לולב - חד 'שבעת ימים' הוא דכתיב, ודרשינן לרבי אליעזר למעוטי לילות, כיון דגלי רחמנא בעומר ושתי הלחם ולולב - גילוי מילתא בעלמא הוא, ולא פרכינן עלה, גימגום [??]): מה להלן - מכשיריו דוחין את השבת, אף כאן נמי - מכשיריו דוחין את השבת.

וליכתוב רחמנא בסוכה, וניתי הנך (עומר ושתי הלחם) וניגמור מיניה!
משום דאיכא למיפרך: מה לסוכה - שכן נוהגת בלילות כבימים.

'מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר.' מנא ליה לרבי אליעזר הא? אי מעומר ושתי הלחם - שכן צורך גבוה! אי מלולב - שכן טעון ארבעה מינים! אי מסוכה - שכן נוהגת בלילות כבימים (ואילו מצה, לילה הראשון חובה, ותו לא, כדאמרין בפסחים (קכ, א)) ?
אלא: גמר חמשה עשר - חמשה עשר מחג הסוכות: מה להלן - מכשיריה דוחין את השבת, אף כאן - מכשיריה דוחין את השבת.
וליכתוב רחמנא (בהדיא) במצה וניתו הנך וליגמור מיניה (ונגמרו הנך כולהו מיניה) !

משום דאיכא למיפרך: מה למצה - שכן נוהגת בנשים כבאנשים (כדילפינן בפסחים (מג, ב): לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים וגו' [דברים טז, ג], כל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו בקום אכול מצה, ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ: דכל מצות לא תעשה - בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא - חייבות, לאפוקי סוכה ולולב דליתנהו בנשים, דמצות עשה שהזמן גרמא היא) .

'שופר וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר.' - מנא ליה לרבי אליעזר הא? אי מעומר ושתי הלחם - שכן צורך גבוה, אי מלולב - שכן טעון ארבעה מינים, אי מסוכה - שכן נוהגת בלילות כבימים, אי ממצה - שכן נוהגת בנשים כבאנשים? אלא אמר קרא [במדבר כט, א] [ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו] יום תרועה יהיה לכם - ביום, אפילו בשבת; ולמאי (האי קרא: הי מילתא דתרועה אתא למישרי בשבת? אי לתקיעה)? : אילימא לתקיעה - הא תנא דבי שמואל (לא איצטריך, דאפילו תקיעת הרשות לית בה איסורא דאורייתא) : 'כל מלאכת עבודה לא תעשו' (מלאכת עבודה = של טורח) - יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה? אלא למכשירין. ורבנן?

ההוא מיבעי ליה: ביום ולא בלילה. ורבי אליעזר, ביום ולא בלילה מנא ליה? נפקא ליה [ויקרא כה, ט] מ [והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש] ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם - וגמרי מהדדי (במסכת ראש השנה (לג, ב): שאין תלמוד לומר בחדש השביעי דהא בכמה קראי כתב לן דיום הכיפורים בחדש השביעי; מה תלמוד לומר בחדש השביעי? - שיהו כל תרועות משל חדש השביעי שוות). וליכתוב רחמנא בשופר, וליתו הנך וליגמרו מיניה?! מתקיעת שופר דראש השנה ליכא למיגמר - שכן מכנסת זכרונות של ישראל לאביהן שבשמים; מתקיעות [שופר] דיום הכפורים ליכא למיגמרי - דאמר מר: תקעו בית דין שופר (קריאת דרור דיובל תלויה בה, הלכך חשיבא) - נפטרו עבדים לבתיהם ושדות חוזרות לבעליהן. נפטרו עבדים לבתיהם.

'מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר' מנא ליה לרבי אליעזר הא? אי מכולהו גמר (מאחת מכולן) - כדאמרינן (איכא למיפרך בכל הנך, חדא צד חמור האמור בה לעיל); ועוד: מה להנך -

(שבת קלב, א) שכן אם עבר זמנה - בטלה (הילכך דחו)? אלא היינו טעמא דרבי אליעזר: דאמר קרא [ויקרא יב, ג] וביום השמיני ימול בשר ערלתו - ואפילו בשבת. (ומילה גופה דדחיא שבת - אמרינן לקמן הלכה למשה מסיני; אייתר ליה 'ביום' למכשיריה). וליכתוב רחמנא במילה, וליתו הנך וליגמור מיניה?! משום דאיכא למיפרך: מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות (שלש עשרה בריתות נאמרו לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז)).

עד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא במכשירי מילה, אבל מילה גופה - דברי הכל דוחה שבת. מנלן? אמר עולא: הלכה. וכן אמר רבי יצחק: הלכה. מיתיבי: 'מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? - רבי אלעזר בן עזריה אומר: מה מילה שהיא אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת, קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת' ואי סלקא דעתך הלכה, קל וחומר מהלכה מי אתי? והתניא (במסכת נזיר): 'אמר לו רבי אלעזר (בן עזריה): עקיבא, עצם כשעורה מטמא הלכה, ורביעית דם - קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה (שהיה רבי עקיבא דן קל וחומר: מניין לרביעית דם המת שהנזיר מגלח על אהלה? - קל וחומר: מה עצם כשעורה, שאינו מטמא באהל - נזיר מגלח על מגעו ומשא, ורביעית דם שמשמאה באהל, דכתיב ועל כל נפש מת לא יבא [במדבר יז, א] - אינו דין שהנזיר מגלח עליה; ואמר ליה רבי אלעזר: עקיבא, עצם כשעורה הלכה למשה מסיני שיהא נזיר מגלח עליה, ורביעית דם אתה בא ללמוד ממנה בקל וחומר - ואין דנין קל וחומר מהלכה, דלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש בשלש עשרה מדות) !'

אלא אמר רבי אלעזר: אתיא אות אות (בשבת כתיב (שמות לא, ג) כי אות היא, ובמילה כתיב (בראשית יז, א) והיה לאות ברית, מה להלן שבת - אף כאן שבת). אלא מעתה (אי הך גזירה שוה ד'אות' האמורה בשבת נאמרה בסיני לידרש: שתיבה זו לדרשה נאמרה), (ליגמר מינה נמי) תפילין, דכתיב בהן אות - לידחי שבת?! אלא אתיא ברית ברית (ההוא ד'אות' 'אות' לא נאמרה בסיני, ואין אדם דן גזרה שוה מעצמו, אלא הך דברית ברית נאמרה בסיני, ובשבת כתיב ברית: לדורותם ברית עולם (שמות לא, טז)).

גדול (בן שלש עשרה, דהוי מילה שלא בזמנה), דכתיב ביה ברית (וערל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפר (בראשית י"ד) והאי קרא - בגדול כתיב, מדמחייב ליה כרת, שאם לא מלו אביו - חייב למול את עצמו) - לידחי שבת (ואנן אמרינן לקמן דאפילו יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה) !
אלא: אתיא דורות דורות (בשבת כתיב לדורותם ברית עולם [שמות לא, טז] ובמילת קטן כתיב ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדורותכם (בראשית י"ב)) .

ציצית, דכתיב ביה דורות [ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם - במדבר טו, לה] - לידחי שבת !

אלא אמר רב נחמן בר יצחק: דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות - לאפוקי הנך דחד חד הוא דכתיב בהן .

ורבי יוחנן אמר: אמר קרא [ויקרא י"ג], '[ו]ביום [השמיני ימול בשר ערלתו]' - ביום אפילו בשבת (מדלא כתיב 'בשמיני ימול'; ולרבי אליעזר דאפקיה למכשירין - מילה עצמה הלכה היא, ופיקוח נפש לא אתיא ליה בקל וחומר ממילה, אלא מקראי נפקא ליה, כדאמרינן בפרק בתרא דיומא) .

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אלא מעתה, מחוסרי כפרה דכתיב בהו 'ביום' (כל טמאין שהוצרכו לקרבן: זב וזבה, יולדת ומצורע, נאמר בהו וביום השמיני [ויקרא י"ד, י - במצורע; זב - ויקרא טו, יד; זבה - ויקרא טו, כט; יולדת - ויקרא י"ב, ג]) - הכי נמי דדחו שבת !

ההוא מיבעי ליה: 'ביום' - ולא בלילה .

האי נמי מיבעי ליה 'ביום' - ולא בלילה !

ההוא - מ'נו] בן שמנת ימים [ימול לכם כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא] נפקא .

האי נמי - מ'ביום צותו' [ויקרא, לח: אשר צוה ה' את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' במדבר סיני] נפקא !

אף על גב דנפקא מ'ביום צותו' - אצטריכא: סלקא דעתך אמינא:

'הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות, בלילה נמי לית' - קא משמע לן .

מתקיף לה רבינא: אלא מעתה (משום דהוכשר להביא בדלות, מכשירין בה שאר פסולין) - יהא זר כשר בהן, ויהא אונן כשר בהן (אונן, עד שלא נקבר מתו - פסול לעבודה, דכתיב בכהן גדול [ויקרא כא, י"ב] לאביו ולאמו לא יטמא [פסוק יב] ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, והכי משמע: אף ביום שמתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש, אלא מקריב אונן ולא יחלל - ועבודתו לא תהא מחוללת בכך; הא אחר שלא יצא - חילל) !

הא אהדריה קרא (לפסול בהן לילה, דכתיב בהו 'וביום', כדאמרינן, וכיון דלענין לילה תורת כל הקרבנות עליהן - לענין זר ואונן נמי תורת קרבן עליהן) .

רב אחא בר יעקב אמר: אמר קרא [ויקרא י"ב], '[וביום השמיני ימול בשר ערלתו]' 'שמיני' (כל שהוא שמיני, ו), 'שמיני אפילו בשבת' ('וביום' - למעוטי לילה) .

האי 'שמיני' מיבעי ליה למעוטי שביעי !

שביעי - מ'בן שמנת ימים' נפקא .

ואכתי מיבעי ליה, חד - למעוטי שביעי, וחד - למעוטי תשיעי; דאי מחד הוה אמינא: 'שביעי' - הוא דלא מטא זמניה, אבל משמיני ואילך - זמניה הוא !

אלא מחוורתא כדרכי יוחנן .

תניא כוותיה דרבי יוחנן (דיליף מ'וביום'), ודלא כרב אחא בר יעקב:

'[ויקרא י"ב] [וביום השמיני ימול] [בשר ערלתו] - אפילו בשבת; ומה אני מקיים [שמות לא, יד] [ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם] מחלליה מות יומת [כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה]? - בשאר מלאכות חוץ ממילה;

או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים 'שמיני ימול'? - חוץ משבת ?

תלמוד לומר 'ביום' - אפילו בשבת .

אמר רבא: האי תנא, מעיקרא מאי קא ניחא ליה (לאוקמי 'שמיני דווקא ואפילו בשבת', ודחי מחלליה מות יומת אצל שאר מלאכות - מאיזה טעם נראה לו כן?), 'ולבסוף' (כשהיפך דבריו, ואמר: או אינו אלא אפילו מילה' בכלל מחלליה מות יומת, דהוא דווקא, ודחי 'שמיני ימול' אצל שאר ימים) מאי קא קשיא ליה (בטעמא הראשון) ? - הכי קאמר: 'שמיני ימול'

אפילו בשבת, ומה אני מקיים 'מחלליה מות יומת' ? - בשאר מלאכות

חוץ ממילה, אבל מילה דחיא; מאי טעמא ? - קל וחומר הוא (אבל מילה דחיא שבת בקל וחומר, ותיגמר מיניה למידיחי מחלליה מות יומת אצל שאר מלאכות, ולמימר 'שמיני' דווקא קאמר, ואפילו ביום שבת) : ומה צרעת שדוחה את העבודה (אזהרה שהזהירה תורה על הצרעת שלא לקוץ בהרתו, כדתניא (מכות כ"א): 'השמר בנגע הצרעת' [דברים כ"ח, ח] - אזהרה בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר, והחמירה תורה באזהרה זו לדחות העבודה, כדקיימא לן בפסחים (ס"א) דטומאת מת נדחית בקרבן צבור,

ולא זבין ומצורעין, ובטלים לעשות פסח, ולא אמרינן: יקוצו בהרתן ויאכלו פסחים, או הכהן יקוץ בהרתו ויעבוד אם הכהנים טמאין בצרעת והקהל טהורין),

(שבת קלב, ב)

ועבודה (חמורה היא, ש) דוחה את השבת (בתמידין ומוספין וקרבות צבור שזמנם קבוע) - מילה דוחה אותה (את הצרעת, כדתינא לקמן: 'ימול בשר ערלתו' - אפילו במקום בהרת יקוץ), שבת שנדחת מפני העבודה - אינו דין שתהא מילה דוחה אותה? ומאי 'או אינו' דקאמר (דמשמע 'או אינו כן כמו שאמרנו, אלא אפילו מילה נמי בכלל מחללה', מאי קשיא ליה דקאדר ביה) - הדר אמר (תנא לנפשיה): 'וממאי דצרעת חמורה (משבת, דתימא קל וחומר)? : דילמא שבת חמורה, שכן יש בה עונשין ואזהרות הרבה? (אי נמי) וממאי משום דחמירא צרעת היא - דילמא משום גברא הוא דלא חזי, ומה אני מקיים 'שמיני ימול' - חוץ משבת (דהאי דצרעת דוחה עבודה - ממאי דמשום חומרא דצרעת היא? דילמא הא דלא אמרינן ליה יקוץ - משום דגברא דלא חזי הוא, כדלקמן, דאי נמי קייץ - מחוסר טבילה והערב שמש, והיום לא יעבוד, וטבול יום דמצורע כמצורע, הילכך: 'מחללה מות יומת' - אפילו במילה, ועל כרחך 'שמיני ימול' תדחה אצל שאר ימים)?

[ועל אפשרות זאת משיב התנא:] תלמוד לומר 'ביום' - אפילו בשבת.

תנו רבנן: 'מילה דוחה את הצרעת - בין בזמנה בין שלא בזמנה (כגון קטן חולה והמתינו לו עד שיבריא); יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד. מנהגי מילי?

דתנו רבנן [ספרא תוריע פרשתא א פרק א משנה ד]: ' [ויקרא יב, ג] (וביום השמיני) ימול בשר ערלתו - ואף על פי שיש שם בהרת יקוץ. ומה אני מקיים [דברים כד, ח] השמר בנגע הצרעת [לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות] - בשאר מקומות, חוץ ממילה. או אינו אלא אפילו מילה, ומה אני מקיים 'ימול בשר ערלתו' - בזמן שאין בה בהרת?

תלמוד לומר: 'בשר' (ריבויא הוא [שאפשר היה לכתוב 'וביום השמיני ימול ערלתו'], ולדרשה) - ואף על פי שיש שם בהרת.

אמר רבא: האי תנא, מעיקרא מאי ניחא ליה ולבסוף מאי קשיא ליה?

הכי קאמר: 'ימול בשר ערלתו' - ואף על פי שיש בהרת, ומה אני מקיים 'השמר בנגע הצרעת' - בשאר מקומות חוץ ממילה, אבל מילה דוחה את הצרעת; מאי טעמא? - דאטיא מקל וחומר: ומה שבת חמורה - מילה דוחה אותה, צרעת לא כל שכן? ומאי 'או אינו' דקאמר? - הדר קאמר: ממאי דשבת חמירא? דילמא צרעת חמירא, שכן דוחה את העבודה, ועבודה דוחה את השבת! תלמוד לומר: בשר - ואף על פי שיש שם בהרת.

לישנא אחרינא: מילה דוחה את הצרעת מאי טעמא? - דאטי עשה ודחי לא תעשה (מאי טעמא אטי עשה ודחי לא תעשה? - מאי טעמא מילה דוחה צרעת, דאטי עשה ד'ימול' ודחי לא תעשה ד'השמר לך'? דהכי קיימא לן בפרק קמא דיבמות (ג, ב), דאטי עשה ודחי לא תעשה), ומאי 'או אינו' דקאמר? - הדר קאמר: אימר דאמרינן דאטי עשה ודחי לא תעשה - לא תעשה גרידא; האי - עשה ולא תעשה הוא ('השמר' - לא תעשה הוא, ולעשות ככל אשר יורו [דברים כד, ח] - היינו עשה) ! ומה אני מקיים 'ימול בשר ערלתו' - בזמן שאין בה בהרת! - תלמוד לומר: 'בשר' - ואף על פי שיש שם בהרת.

תינח גדול (בר עונשין), דכתיב בהו 'בשר' (ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו [ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר] (בראשית י"ד) והאי - בבר עונשין משתעי, מדמחייב ליה כרת); קטן נמי (בזמנה) כתיב ביה 'בשר' (וביום השמיני ימול בשר ערלתו [ויקרא יב, ג]); בינוני מנלן (כגון שלא בזמנה, ולא בר עונשין, ואביו מצווה עליו - נפקא לן מ'המול לכם כל זכר' (קדושין כט, א)?

אמר אביי: אטיא מביניא (הצד השווה שבהן שנימולו ודוחין את הצרעת, אף אני אביא בינוני שנימול וידחה הצרעת): מגדול לא אטיא - שכן ענוש כרת, מקטן לא אטיא - שכן מילה בזמנה, הצד השווה שבהן - שכן נימולין ודוחין את הצרעת, אף כל שנימולין דוחין את הצרעת. רבא אמר: מילה בזמנה דוחה לא צריכא קרא (וכי אטיא קרא - לשלא בזמנה של בינוני), מקל וחומר אטיא: ומה שבת דחמירא - דוחה, צרעת לא כל שכן!

אמר ליה רב ספרא לרבא: ממאי דשבת חמירא? דילמא צרעת חמירא, שכן דוחה את העבודה, ועבודה דוחה את השבת!
התם, לאו משום דחמירא צרעת, אלא משום דגברא הוא דלא חזי (קא סלקא דעתך מפני שהוא טמא, והיינו דפריך: ויקוץ ויטהר ויעבוד). אמאי? ויקוץ בהרתו ויעבוד!
מחוסר טבילה הוא (ולא חזי לעבודה בהאי יומא, ומשום למחר, דליתא לעבודה קמן - לא מדחי).
תינח נגעים טמאים, נגעים טהורים מאי איכא למימר (כגון בהק, ופרחה בכוליה, ובכולהו איתרבו לאיסור קציצה בסיפרי: אין לי אלא משנוקק לטומאה, עד שלא נזקק לטומאה מניין - תלמוד לומר 'ככל אשר יורו')?
אלא אמר רב אשי: היכא אמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה - כגון מילה בצרעת, אי נמי ציצית וכלאים, דבעידנא דמתעקר לאו - קא מוקים עשה. הכא, בעידנא דמתעקר ללאו - לא קא מוקים עשה (אלא אמר רב אשי: הא דאמרינן שבת חמירא מצרעת אף על גב דדחייה צרעת לעבודה - לאו חומרא דידה הוא, אלא היינו טעמא: כי אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה, כגון מילה בצרעת: דבשעת קציצה דמיעקר לאו - מקיים עשה, וכן ציצית דכלאים: בשעת לבישה - מיעקר לאו ומקיים עשה, אבל צרעת הנקצצת משום עבודה - בעידנא דמיעקר לאו דקציצה אכתי לא מקיים עשה דעבודה, הילכך מידחיא עבודה ממילא, ולאו חומרא דצרעת הוא).
והא דרבא ורב ספרא -

(שבת קלג, א)
תנאי היא (דאיכא דנפקא ליה מילה בזמנה מקל וחומר כרבא, וכי אתא קרא - לשלא בזמנה;; ואיכא דלא נפקא ליה בקל וחומר, ואיצטריך למילה בזמנה כרב ספרא, ושלא בזמנה אתיא מביניא); דתניא: 'בשר - ואף על פי שיש שם כהרת ימול, דברי רבי יאשיה; רבי יונתן אומר: אינו צריך: שבת חמורה - דוחה, צרעת - לא כל שכן?'
אמר רב: 'בשר אף על פי שיש שם כהרת ימול, דברי רבי יאשיה' - הא למה לי קרא? דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין - מותר!
אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה (רבי יאשיה דמצריך קרא להכי - כרבי יהודה סבירא ליה), דאמר: דבר שאין מתכוין אסור.
רבא אמר: אפילו תימא רבי שמעון; מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות (הילכך, אי לא רבי קרא - לא עבדי).
ואביי לית ליה האי סברא? והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות!
בתר דשמעה מרבא - סברה (נתן בה דעתיה, וקבל ממנו).
איכא דמתני להא דאביי ורבא אהא: 'השמוע בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות' [ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות]: לעשות - אי אתה עושה, אבל עושה אתה כסיב שעל גבי דגלו ובמוט שעל גבי כתיפו (ואינו צריך להזהר מלדחות סב שקושר מנעלו ברגלו, ומלישא משאוי על כתיפו), ואם עברה (הבהרת בכך) - עברה (ואינו חושש לה, להכי כתיב 'לעשות': שמותר לעשות מלאכתו) - והא למה לי קרא? דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין מותר?!
אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: דבר שאין מתכוין אסור;
ורבא אמר: אפילו תימא רבי שמעון, ומודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות.
ואביי לית ליה האי סברא? והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות?!
לבתר דשמעיה מרבא - סברה.
ואביי אליבא דרבי שמעון (מעיקרא, מקמי דסברה), האי 'בשר' מאי עביד ליה?
אמר רב עמרם: באומר: לקוץ בהרתו הוא מתכוין (גדול שהוא בר עונשין, ואומר למוהל לקוץ בהרתו בכוונה ליטרה).
תינח גדול, קטן (דלא ידע לכווני) מאי איכא למימר (ועל כרחיק, בתרווייהו כתיב 'בשר', כדאמרינן לעיל, ו'בשר' דכתיב גבי קטן ביום השמיני [ויקרא יבג] למה לי)?
אמר רב משרשיא: באומר אבי הבן לקוץ בהרת דבנו הוא קא מתכוין (דמתכוין לטהרו, והוא מחהר דלא ליעבד בידים ובמתכוין), ואי איכא אחר (שאינו חושש לטהרו) - ליעבד אחר (ולא ליקו אב להתם, ואף על גב דרבייה קרא - שהרי אתה יכול לקיים עשה בלא עקירת לאו דרבי שמעון, דהא אחר לא מיכוין ולא עבר), דאמר רבי שמעון בן

לקיש: 'כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים שניהם - מוטב, ואם לאו - יבא עשה וידחה לא תעשה' (ורבוי למאי אתא)?
דליכא אחר.

אמר מר: 'יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד', מנא הני מילי?
אמר חזקיה, וכן תנא דבי חזקיה: 'אמר קרא [שמות יב,י] [ולא תותירו ממנו עד בקר] [והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו] שאין תלמוד לומר 'עד בקר'; מה תלמוד לומר 'עד בקר' - בא הכתוב ליתן לו בקר שני לשריפתו' (תניינא נכילתא דרבי ישמעאל בא פרשה וד"ה ולא תותירו): והנותר ממנו עד בקר, דמצי למכתב 'והנותר באש תשרפו! אלא אשריפה קאי, והכי קאמר: והנותר ממנו בזמן שאסרתי לך, דהיינו בקר ראשון, כשיבא בקר שני שהוא חולו של מועד - תשרפו, אבל ביום טוב - לא, אלמא: מידי דחול לא עבדינן ביום טוב, ופסח - קרבן ארבעה עשר בניסן הוא, שהוא חול, ומילה שלא בזמנה נמי מידי דחול הוא, דבשבת זו לא היה זמנה); אביי אמר: אמר קרא [במדבר כח,י] עלת שבת בשבתו [על עלת התמיד ונסכה] - ולא עולת חול בשבת, ולא עולת חול ביום טוב (אברי תמיד של ערב יום טוב אין קרבין ביום טוב, ומילה שלא בזמנה נמי כעולת חול ביום טוב דמי).

רבא אמר: אמר קרא [שמות יב,טז] [וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש] הוא לבדו יעשה לכם, הוא - ולא מכשירין, לבדו - ולא מילה שלא בזמנה, דאתיא מקל וחומר (שתדחה: 'ומה צרעת שדוחה עבודה - מילה שלא בזמנה דוחה אותה, כדאמרין לעיל, שבת שנדחת מפני עבודה, אינו דין שמילה שלא בזמנה דוחה אותה' - להכי איצטריך לבדו).
רב אשי אמר: שבתון - עשה הוא, והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה, ואין עשה (דמילה) דוחה את לא תעשה ועשה (אבל בזמנה איתרבי מ'ביום - אפילו בשבת).

כלל אמר רבי עקיבא [כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת שאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת]:
אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא;
ותנן נמי גבי פסח (כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת, כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו) כי האי גוונא: כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת; שחיטה שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת, ואמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי עקיבא;
וצריכא (למימר בתרווייהו 'הלכה כרבי עקיבא' דמכשירין לא דחו): דאי אשמעינן גבי מילה - התם הוא, דמכשירין אפשר לעשות מאתמול לא דחו שבת, דליכא כרת (מילה בזמנה ליכא כרת: דקטן לאו בר עונשין הוא, ואבוא לא מיחייב עליה כרת), אבל פסח דאיכא כרת - אימא לידחו שבת! ואי אשמעינן גבי פסח - משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות, אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות - אימא לידחו שבת, צריכא.

משנה:
עושין כל צרכי מילה בשבת; מוהלין (חותך את הערלה) ופורעין (את העור המכסה ראש הגיד) ומוצצין (את הדם, ואף על גב דהיא עשיית חבורה: שאין הדם ניתק מחיבורו אלא על ידי המציצה), ונותנין עליה איספלגית (תחבושת) וכמון;
אם לא שחק מערב שבת - לועס בשיניו (כמה דאפשר לשנויי משנינן) ונותן;
אם לא טרף יין ושמן (כך היו רגילין, והיא רפואה: שמערבין וטורפין בקערה יין ושמן יחד, כדרך שטורפין ביצים בקערה) מערב שבת - ינתן זה בעצמו וזה בעצמו;
ואין עושין לה חלוק לכתחילה (חלוק = כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישים את ראש הגיד עד העטרה וקושרים שם, כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד), אבל כורך עליה סמרטוט;
אם לא התקין מערב שבת - כורך על אצבעו (דרך מלבוש, לשנותו מדרך הוצאה בחול) ומביא, ואפילו מחצר אחרת.

(שבת קלג, ב)

גמרא:

מכדי קתני (במתניתין) כולהו (כל דברים העושים למילה: מוהלין ופורעין ומוצצין כו'; למה לי דתנן כללא ברישא:), 'עושין' כל צורכי מילה - לאתויי מאי?

לאתוויי הא, דתנו רבנן: 'הקל' (בשבת), כל זמן שהוא עוסק במילה (שלא סילק ידו) - (אם ראה שנשתיירו בה ציצין) חוזר בין על הציצין (שיורי ערלה) המעכבין את המילה (שאינה כשרה עד שיחתכם) בין על הציצין שאין מעכבין את המילה (חוזר וחותר, דכולא חדא מילתא היא, והרי ניתנה שבת לדחות אצלה); פירוש (שסילק ידו) - על ציצין המעכבין את המילה חוזר (שהרי הן כמילה עצמה), על ציצין שאין מעכבין את המילה אינו חוזר (דהוי כהתחלה בפני עצמה, ועל אלו לא ניתן לחלל את השבת, והיינו דקתני כל צרכי מילה: ואפילו ציצין שאין מעכבין - חוזר עליהם כל זמן שלא פירש). ' (ובמתניתין [להלן] מפרש אלו הן ציצין המעכבין; ויש שאינן מעכבין, כגון בשר שאינה חופה רוב העטרה אלא מיעוטה; ומה היא 'עטרה'? - שורה גבוהה המקפת בגיד סביב, שממנה הגיד משפיע ויורד לצד הקרקע, ומשפיע ויורד לצד הגוף.)

מאן תנא 'פירוש' - אינו חוזר' (ומשום דפירוש חשיב ליה חזרה מילתא לנפשה, והואיל ולא עיכוב מצוה נינהו - לא הדר)?

אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן: רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא, דתניא: 'ארבעה עשר שחל להיות בשבת - מפשיט את הפסח עד החזה' (והיינו פירוש), דברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה; וחכמים אומרים: מפשיטין את כולו. ' (דתנן במסכת תמיד (פ"ד מ"ב) גבי הפשיטו שהיה מתחיל מן הרגלים זיהו מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה, הגיע לחזה חתך את הראש ונתנו למי שזכה בו; ואחר כך הכרעיים, ומירק והפשיט [בלשון המשנה: מירק את ההפשט, קרע את הלב...], שמעינן מיניה משהגיע לחזה סילק ידיו מן ההפשט והתחיל להתעסק בניתוח קצת, וגבי עולה דכולה כליל - מירק והפשיט, ומנתח הידים תחילה אחר הראש, וגבי פסח נמי: משהפשיט עד החזה דיכול להוציא אימוריו בלא נימין - קורעו ומוציאן מיד, והוה ליה 'פירוש' מן ההפשט, וקאמר רבי ישמעאל: שוב אינו גומר ומפשיט, משום דכיון דפירש - הויא חזרה מילתא דאתחלתא לנפשה ושללא לצורך גבוה, דומיא דציצין דלא מעכבין).

ממאי? עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה התם - משום דלא בעינן 'זה אלי ואנוהו' (דאחר נטילת האימורין - אין הידור מצוה ביפוי בשר), אבל הכא - דבעינן 'זה אלי ואנוהו' (יפוי מילה מצוה היא) - הכי נמי, דתניא: 'זה אלי ואנוהו' [שמות טו, ב: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו] - התנאה לפניו במצות; עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין. אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו (ולשון 'אנוהו' = אני והוא: אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו): מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום?'

אלא אמר רב אשי: הא מני - רבי יוסי היא, דתנן [ראש השנה פ"א מ"ה]: 'בין שנראה (החדש) בעליל (בגילוי לכל, ויש לדעת שראוהו בית דין והקרובים להם, ואין צריך לדואין חוץ לתחום לחלל שבת ולבא ולהעיד לפני בית דין - מחללין) ובין שלא נראה בעליל - מחללין עליו את השבת; רבי יוסי אומר: נראה בעליל - אין מחללין עליו את השבת (אלמא אף על גב דאיכא מצוה, כיון דלאו לצורך גבוה הוא - לא מחללינן). ' (והכא נמי: פירש - דהוי אתחלתא דחילול כי הכא, בלא צורך גבוה - לא מחללינן). ממאי? דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם - דלא ניתנה שבת לידחות (אפילו בהתחלתה, דהא נראה בעליל), אבל הכא (כיון) דניתנה שבת לידחות (להתחיל בה המילה) - הכי נמי (דכי פירש והדר - לאו אתחלתא לנפשה היא, והוי כמו שלא פירש, וגומר כל מצותו)!

אלא אמרי נהרדעי: רבנן דפליגי עליה דרבי יוסי היא, דתנן (גבי לחם הפנים) [מנחות פ"א מ"ז]: 'ארבעה כהנים נכנסין (להיכל בשבת, לסדר לחם הפנים): שנים בידם שני סדרים (שתים מערכות של לחם), ושנים בידם שני בזיכין (שתי כפות מלאות לבונה, כדכתיב (ויקרא כד, ט) ונתת על המערכת לבונה זכה); וארבעה מקדימין לפניהם: שנים - ליטול (מן השלחן) שני סדרים (הישנים), ושנים - ליטול שני בזיכין (והשלחן היה נתון ארכו ממזרח למערב, ואלו עומדין מזה לרוחב השלחן בצפון, ואלו עומדין לנגדו לדרום); המכניסין עומדים בצפון (ודווקא מכניסין לצפון: דכל צפון - ענין חשיבות היא, כדאמרינן במסכת סוכה (פ"ה מ"ח, דף נו, א) גבי חילוק לחם הפנים למשמרה הנכנסת והיוצאת: הונכנסין חולקין בצפון; כדי שיראו נכנסין) ופניהם לדרום, והמוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון, אלו מושכים ואלו מניחין, טפחו של זה בצד טפחו של זה, משום שנאמר [שמות כה, ל] [ונתת על השלחן לחם פנים] לפני תמיד. רבי יוסי אומר: אפילו אלו נוטלין (תחילה, ומסלקין כולה מן השלחן) ואלו מניחין (לאחר שעה) - אף זה היה 'תמיד' (ומה אני מקיים 'תמיד'? - שלא ילין שלחן בלא לחם; ולרבנן, אי שקלי ושבקי ליה והדר מסדרי - לא מיקרי להו 'תמיד' אלא התחלה אחרית, ונמצא שמתעכב שלחן בלא לחם) ' (וגבי פירוש נמי: כי הדר אתי - מילתא אחרית היא; ולרבי יוסי, דאמר כי שבקי והדר מתחלי נמי 'תמיד' הוא, דחדא מילתא הוא, הכא נמי פירש - חוזר, אף על פי שאין מעכבין: דכולה גמר מילתא היא).

תנו רבנן [דומה לתוספתא שבת פ"ט מ"ד [ליברמן], בשם רבי יהודה] : 'מהלקטין' (בציצין המעכבין) את המילה, ואם לא הילקט ענוש - כרת. מני (כרת זו - של מי הוא) ?

אמר רבי כהנא : אומן (ענוש כרת, ובשבת קאי, שחילל שבת ולא עשה מצוה). מתקיף לה רב פפא : אומן ? לימא להו : אנא עבדי פלגא דמצוה - אתון עבדיתו פלגא דמצוה ! (כלומר: הואיל וכשהתחיל - ברשות התחיל, וחבורה שעשה - ברשות עשה, אמאי חייב? נימא להו: לכו אתם וסיימו המלאכה!) אלא אמר רב פפא : גדול (בגדול שמל קמירי ובחול, וענוש כרת דקאמר - משום מילה קאמר: דעדיין ערל הוא).

מתקיף לה רב אשי : גדול? בהדיא כתיב ביה [בראשית י"ד] וערל זכר אשר לא ימול [את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר] !

אלא אמר רב אשי : לעולם אומן, וכגון דאתא בין השמשות דשבת (דכל היום כשר למילה), ואמרו ליה : לא מספקת ("לא מספקת לגמור ביום כהילכתה, ותעשה חבורה בשבת בלא מצוה", וענוש כרת, ומיהו, מיתה ליכא - דלא אתרו ביה למיתה ולא קבל עליו התראה, וכרת איכא, דאתחלה ברשות לא התחיל, ולא ניתנה שבת לדחות אצלו בשעה זו), ואמר להו : מספקינא, ועבד ולא איסתפק, ואישתכח דחבורה הוא דעבד, וענוש כרת.

מוצצין וכו'.

אמר רב פפא : האי אומנא דלא מייץ - סכנה הוא, ועברינן ליה. פשיטא! מדקא מחללי עליה שבתא - סכנה הוא!

מהו דתימא : 'מתניתין לא אשמעינן דמחלל שבתא עלה' האי דם מיפקד פקיד (מופקד ועומד שם כנתון בכלי, ובמציצה אין חבורה ואין כאן איסור תורה, ומשום הכי שרי, ולא משום סכנה, ואומנא דלא מייץ בחול - לאו סכנתא היא, ולא ניעבריה), קא משמע לן : חבורי מיחבר (כשיוצא על ידי מציצה, ואפילו הכי שרי: משום סכנה), ודומיא דאיספלנית וכמון (מדקתני במתניתין גבי איספלנית וכמון) : מה איספלנית וכמון - כי לא עביד סכנה הוא, אף הכי נמי - כי לא עביד - סכנה הוא.

ונותנין עליה איספלנית :

אמר אביי : אמרה לי אם : איספלניתא דכולהון כיבי - שב מינאי תרבא (שבע מנות של חלב) וחדא קירא (שעוה).

רבא אמר : קירא וקלבא רישינא.

דרשה רבא במחוזא ; קרעינהו בני מניומי אסיא למנייהו [בני

מניומי הרופא קרעו את בגדי רבא] (שהפסיד להם לגלות רפואה זו).

אמר להו : שבקי לכו חדא (שלא גיליתי), דאמר שמואל : האי מאן דמשי אפיה ולא נגיב טובא - נקטרו ליה

(שבת קלד, א)

חספניתא (פניו מתבקעות; ואני אומר שהוא מין שחין שקורין אינייר"א, והוא 'בגרב ובחרס', שכתוב בתורה (דברים כח, כז), וחספניתא תרגום של חרס). מאי תקנתיה? לימשי טובא במיא דסילקא (מרק תרדיון).

לא שחק מערב שבת [לועס בשיניו ונותן; אם לא טרף יין ושמן מערב שבת - ינתן זה בעצמו וזה בעצמו] :

תנו רבנן : 'דברים שאין עושין למילה בשבת עושין לה כיום טוב : שוחקין לה כמון, וטורפין לה יין ושמן.'

אמר ליה אביי לרב יוסף : מאי שנא כמון כיום טוב - דחזי לקדרה, יין ושמן חזי נמי בשבת, לחולה (שאין בו סכנה), דתניא [תוספתא

שבת פ"ב מ"ב [ליברמן]] : 'אין טורפין יין ושמן לחולה בשבת. אמר רבי

שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר : אף טורפין יין ושמן. אמר רבי שמעון בן אלעזר : פעם אחת חש רבי מאיר במעיו, ובקשנו לטרוף

לו יין ושמן, ולא הנחנו; אמרנו לו : "דבריך יבטלו בחיך" (דהאי נמי חולה הוא) ? אמר לנו : אף על פי שאני אומר כך, וחכירי אומרים

כך - מימי לא מלאני לבי לעבור על דברי חכירי. הוא ניהו דמחמיר אנפשיה, אבל לכולי עלמא - שרי (רבי מאיר, וסתם מתניתין רבי מאיר,

ואמאי נתן [נותן זה בעצמו וזה בעצמו] ? !

התם (גבי שאר חולים) לא בעי ליכא (לטרופו ולערבו יפה יפה), הכא בעי ליכא. הכא נמי, ניעביד ולא לילך (לא יערבנו כל כך) !

(ומתרגם): היינו דקתני: 'נותן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו' (שמעבר ואינו לוכך).

תנו רבנן: 'אין מסננין את החרדל במסננת (ביום טוב) שלו (טעמא מפרש לקמיה: דמיחזי כבורר, שמשליך הסובין שלו) ואין ממתקין אותו בגחלת (כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת, או אבן ניסוקת)'.¹

אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא מהא דתנן [שבת פ"כ מ"ב]: 'נותנים כיצה במסננת של חרדל' (ומסננה בתוכו, לייפות מראיתו)?
אמר ליה: התם - לא מיחזי כבורר (שכולה יוצאה דרך המסננת, ואין משתייר שם פסולת), הכא - מיחזי כבורר.

'ואין ממתקין אותו בגחלת'? והתניא: 'ממתקין אותו בגחלת'!!
לא קשיא: כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ (בגחלת של עץ אסור, דשייך בה 'כיבוי' לפי שעושה פחם; גחלת של מתכת לא שייך בה 'כיבוי', דאינו נעשה פחם).
אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי שנא מבישרא אגומרי (בשר על גחלים) (שצולין ביום טוב ואף על גב דמכבה)?

אמר ליה: התם - לא אפשר (לצלות מאתמול, דביומא שביחא טפי), הכא (חרדל) - אפשר (מאתמול).

אמר ליה אביי לרב יוסף: מהו לגבן (גבינה)?
אמר ליה: אסור.

מאי שנא מלישה (שלשין פת ביום טוב, והאי נמי ללישה דמיה)?
אמר ליה: התם - לא אפשר (דפת חמה מעליא טפי), הכא - אפשר (מאתמול).
והא אמרי נהרדעי: גבינה בת יומא מעליא!
הכי קאמרי: דאפילו גבינה בת יומא מעליא (אימא 'אף גבינתא בת יומא מעליא', וכל שכן דאתמול).

אין עושין לה חלוק כו':

אמר אביי, אמרה לי אם: האי חלוק דינוקא - לפנייה לסיטרא לעילאי (לאימרא שבשפת פיה יהפוך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו, מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא, ויוצאין ממנו גרדין שקורין פיינד"ץ [גדילים, חוטי ארג היוצאים מן הבגד]) די למא מידביק גרדא מיניה (במכה, וכשבא להפשיט החלוק מעל המילה - ישמוט ויקרע את ראש הגיד) ואתי לידי כרות שפכה.
אימיה דאביי עבדא (לתינוקות הבאים לידה לתקן מילתן) כיסתתא לפלגא (כיס היתה עושה של בגד לפניו בתוך החלוק, ותופרתו מתוכו בתוך החלוק ומגיע למטה עד חצי החלוק, כדי לחוץ בין האימרא ובין המילה).

אמר אביי: האי ינוקא דלית ליה חלוק - לייתי בליתא דאית ליה שיפתא (מעט שחק של בגד שיהא בו אימרא, לפי שהאימרא מהדקה יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד), וליכרכיה לשיפתא לתתאי (לתחתית ראש הגיד יתן השפה, וראש השני החלק יהא למעלה), ועייף ליה לעילאי (אותו ראש העליון החלוק יקפל ויקפול כלפי חוץ מפני הגרדין, שלא ידבקו במכה).

ואמר אביי: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא ידיע מפקתיה (שאין ניכר בו נקב בית הרעי, ששם הוצאת זבלו) - לשייפיה מישחא (שהשמן מצהיל הבשר), ולוקמיה להדי יומא (נגד השמש), והיכא דזיג (שצולל כזכוכית) - (בידוע שהחלל כנגדו), ליקרעיה בשערותא (בראש השעורה שהוא חדוד) שתי וערב, אבל בכלי מתכות - לא, משום דזריף (מנפחו, אינפליי"ר בלעז [עלול לקבל דלקת]).

ואמר אביי: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מייץ (שלא יכול לינק) - מיקר דקר פומיה (נצטננו שפתיו, ואין בו כח למוץ בהן); מאי תקנתיה? - ליתו כסא גומרי (תשטח גחלים על דף או על כלי), ולינקטיה ליה להדי פומיה (ויעמיד אצל פיו), דחיים פומיה (שיתחמם פיו) - ומייץ (וינק).
ואמר אביי: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מנשתיה (שאין נשימה ניכרת בו, שאין דופק כנגד לבו כדרך כל אדם) - לינפפיה בנפיותא (יניפו עליו בנפה שקורין וא"ן [נפה, כברה]) ומנשתיה.

ואמר אביי: אמרה לי אם: האי ינוקא דלא מעוי (אין רוחו נכנס ויוצא יפה, אליינ"א בלעז [לנשום]) - ליתו סליתא דאימיה (שיליא שנולדה עמו), ולישרקיה עילויה (יחליקנה על בשרו; כמו 'אישתרוקי אישתריקו' (עבודה זרה מ"ב) אשאולדי"ר +להחליף) ומעוי.

ואמר אביי, אמרה לי אם: האי ינוקא דקטין (שהוא דק) - ליתו לסילתא דאימיה, ולישרקיה עליוהי מקוטנא לאולמא (השליא - ראשה אחד קצר וראשה אחד רחב; יחליקהו עליו, מראש הקצר יתחילו, וימשוכו לצד הרחב, כלומר: כן ירחיב זה ויתעבה); ואי אלים (ולא מחמת בריאות, אלא נפוח) - (לישרקיה עליה) מאולמא לקוטנא.

ואמר אביי: אמרה לי אם: האי ינוקא דסומק (כל בשור אדום) - דאכתי לא איבלע ביה דמא (בבשרו, דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשמוהלין אותו - יוצא כל דמו), ליתרחו ליה עד דאיבלע ביה דמא ולימהלוה. דירוק ואכתי לא נפל ביה דמיה (לא בא בו דם, ומתוך כך חלש הוא ואין בו כח, וממהר לחלוש ולמות) - ליתרחו (ימתינו מלמולו) עד דנפל ביה דמיה, ולימהלוה, דתניא: 'אמר רבי נתן: פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא אדום' (הכי גרסינן: 'ראיתיו שהיה ירוק, הצצתי בו ולא היה בו דם ברית'; תרתי לגרועותא: חדא - דאי מהיל ליה - לא נפק מיניה דמא, והטפת דם ברית מצוה, כדכתיב (זכריה ט"א) גם את בדם בריתך, ועוד: דמטוכן הוא, ומשום חולשא: שלא נוצר בו עדיין דם), אמרתי לה: המתניני לו עד שיבלע בו דמו. המתנינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחייה. והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי. שוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני. ראיתיו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית. אמרתי לה: המתניני לו עד שיפול בו דמו. והמתנינה לו, ומלה אותו וחייה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי.'

(שבת קלד, ב)

משנה:

מרחיצין את הקטן, בין לפני המילה ובין לאחר המילה; ומזלפין עליו (את החמין) ביד, אבל לא בכלי. (ובגרמא פריי: הא אמרת רישא מרחיצין, דמשמע כדרכו, והדר תני אפילו לזלף עליו בכלי אסור) רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר [בדאשית לד, כה] ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים [ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבאו על העיר בטח ויהרגו כל זכר]; ספק (כגון ספק בן שמונה חדשים [וספק בן תשעה]), דהוא כאבן בעלמא ואין מילתו דוחה שבת) ואנדרוגינוס - אין מחללין עליו את השבת; ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס (דאיתרבי מקראי, כדמפרש בגמרא לקמן).

גמרא:

והא אמרת רישא מרחיצין (ואפילו כדרכו) ?! רב יהודה ורבה בר אבוא דאמרי תרוייהו: כיצד תני: מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה ('מרחיצין' דרישא לאו כדרכו הוא, דתנא סיפא לפרושי כיצד מרחיצין), כיצד? - (כגון) מזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי (ואפילו ביום ראשון).

אמר רבא: והא 'מרחיצין' קתני ?! אלא אמר רבא: הכי קתני: מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר המילה, ביום הראשון - כדרכו, וביום השלישי שחל להיות בשבת - מזלפין עליו ביד, אבל לא בכלי. רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים.

תניא כוותיה דרבא: 'מרחיצין הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה, ביום ראשון - כדרכו, וביום השלישי שחל להיות בשבת - מזלפין עליו ביד' (ולא גרסינן: אבל לא בכלי); רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת, ואף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים. וכשהן מזלפין - אין מזלפין לא בכוס ולא בקערה ולא בכלי, אלא ביד.

אתאן לתנא קמא (הך סיפא - תנא קמא אמרה, דאילו רבי אלעזר - אפילו הרחצה כדרכו שרי) ?! מאי 'אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר' ? - משום דגדול לא סליק בישרא הייא (היינו טעמא דמעשה שכס לאו דאיה גמורה היא, משום דגדול אין מכה

שבבשרו מעלה ארוכה מהר), (אבל) קטן - סליק ביה בישראל הייא (נתרפא מידי סכנתו מהר).

ההוא דאתא לקמיה דרבא, אורי ליה כשמעתיה (התיר לו הרחיצה כדרכו ביום ראשון שחל להיות בשבת).
איחלש רבא (נעשה חולה, והיה דואג שמא על כך נענש), אמר: אנא בהדי תרגימנא דסבי למה לי (מה היה לי לחלוק כנגד זקנים הללו, רב יהודה ורבה בר אבוא שפירשו שאסור להרחיק)?
אמרו ליה רבנן לרבא: והתניא כוותיה דמר!
אמר להו: מתניתין כוותייהו דיקא; ממאי? - מדקאמר 'רבי אלעזר בן עזריה אומר: מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת'; אי אמרת בשלמא תנא קמא מזלפין (ביום ראשון) קאמר (ולא איירי בהרחצה כלל אלא בזילוף) - היינו דקאמר ליה רבי אלעזר בן עזריה (היינו דאתא רבי אלעזר בן עזריה ופליג, ואמר) 'מרחיצין', אלא אי אמרת תנא קמא (נמי) מרחיצין ביום הראשון קאמר, ומזלפין ביום השלישי (אלא אי אמרת תנא קמא נמי 'מרחיצין' אמר בשני הימים, ולא פליג רבי אלעזר אלא איום שלישי, דקאמר תנא קמא מזלפין) - האי 'רבי אלעזר בן עזריה אומר: 'מרחיצין'? 'אף מרחיצין' מיבעי ליה! כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה.

הוּוּ בה (דייקי בה) במערבא: הרחצת כל גופו או הרחצת מילה?
אמר להו ההוא מרבנן, ורבי יעקב שמיה: מסתברא הרחצת כל גופו, דאי סלקא דעתך הרחצת מילה - מי גרע מחמין על גבי מכה (דשרי, והכא אסרי רבנן בשלישי), דאמר רב: אין מונעין חמין ושמין מעל גבי מכה בשבת.

מתקיף לה רב יוסף: ולא שני לך בין חמין שהוחמו בשבת לחמין שהוחמו מערב שבת (והכא גבי מילה בהוחמו בשבת עסקינן, הלכך, בשלישי דליכא סכנתא - לא)!
מתקיף לה רב דימי: וממאי דהכא בחמין שהוחמו בשבת פליגי, דילמא בחמין שהוחמו בערב שבת פליגי?
אמר אביי: אנא בעאי דאישני ליה (אני הייתי רוצה לתרץ אתקפתא זו, כדשני ליה רב יוסף), וקדם ושני ליה רב יוסף: (דודאי מתניתין - חמין שהוחמו בשבת נמי שרי בימים הראשונים, ולרבי אלעזר אף בשלישי) מפני שסכנה הוא לו (מפני שמניעת חמין סכנה היא לו).
(17)

איתמר נמי, כי אתא רבין אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו מערב שבת, בין הרחצת כל גופו, בין הרחצת מילה - מפני שסכנה היא לו.

גופא, אמר רב: אין מונעין חמין ושמין מעל גבי מכה בשבת; ושמואל אמר: נותן חוץ למכה, ושותת ויורד למכה.
מיתיבי: 'אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך ליתן על גבי מכה בשבת' (קא סלקא דעתך גזרה משום שחיקת סמנין, כשמואל, דטעמיה משום הכי הוא, והיינו דקאמר: אבל נותן חוץ למכה, דלא מוכחא מילתא דלרפואה)!
התם משום סחיטה.

תא שמע: 'אין נותנין חמין ושמין על גבי מוך שעל גבי מכה בשבת'!

התם נמי משום סחיטה.

תניא כוותיה דשמואל: 'אין נותנין חמין ושמין על גבי מכה בשבת, אבל נותנין חוץ למכה, ושותת ויורד למכה'.

תנו רבנן: 'נותנין על גבי המכה מוך יבש וספוג יבש' (דלאו לרפואה היא, אלא שלא ישרטו בגדיו הקשים מכתו), אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבשין (חתיכות בגדים דקות, משום דמסו, וגזרו משום שחיקת סמנין).

קשיא כתיתין אכתיתין (רישא שרי מוך יבש, דהיינו כתיתין, וסיפא אסר כתיתין)!
לא קשיא, הא - בחדתי (חדשים שלא היו על גבי מכה מעולם - מסו [מרפאים]), הא - בעתיקי (עתיקי לא מסו)!
אמר אביי: שמע מינה - הני כתיתין מסו.

ספק ואנדרוגינוס [אין מחללין עליו את השבת; ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס]:

תנו רבנן [ספרא תוריע פרשתא א" מרק א משנה ה]: ' [ויקרא יבג] [וביום השמיני ימול בשר] **ערלתו** - **ערלתו ודאי דוחה את השבת** (דבהאי קרא וביום השמיני דילפינן מיניה אפילו בשבת, כתיב בסיפיה ערלתו דמשמע מיעוטא: ערלתו של זה, ולא אחר, ולמעוטי ספק אתא),

(שבת קלה, א)

ולא ספק דוחה את השבת;

ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא אנדרוגינוס דוחה את השבת (אנדרוגינוס - ספק הוא, ונולד בין השמשות נמי: ספק זמנו הוא ספק אינו זמנו, וכן נולד מהול: ספק שמא ערלה כבושה היא העור דבוק בבשר; ולקמיה פריך: 'ספק קמא לאתויי מאי?' הואיל ותני כל הני ספיקי); **רבי יהודה אומר: אנדרוגינוס דוחה את השבת וענוש כרת** (לקמיה יליף מילתיה);

ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא נולד בין השמשות דוחה את השבת;

ערלתו ודאי דוחה את השבת, ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת;

שבית שמאי אומרים: צריך להטיף ממנו דם ברית (חיישין שמא ערלה כבושה היא, ואפילו הכי מודו דשבת לא דחי), **ובית הלל אומרים: אינו צריך.** **אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית, מפני שערלה כבושה היא; על מה נחלקו? - על גר שנתגייר כשהוא מהול (דליכא שום ספק ערלה, כגון ערבי מהול): שבית שמאי אומרים: צריך להטיף ממנו דם ברית, ובית הלל אומרים: אין צריך להטיף ממנו דם ברית.**

אמר ר' **ולא ספק דוחה את השבת** - לאתויי מאי? לאתויי הא דתנו רבנן: **'בן שבעה - מחללין עליו את השבת, ובן שמונה אין מחללין עליו את השבת** (שהרי כמת הוא, ואין מילתו מצוה; ואי קשיא 'אם כן לאו חילול הוא, שהרי הוא כמחתך בבשר מת? - לקמן נמי מוקי האי חילול - במכשירי מילה ואליבא דרבי אליעזר); **ספק בן שבעה ספק בן שמונה - אין מחללין עליו את השבת. בן שמונה הרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו, אבל אמו שוחה ומניקתו מפני הסכנה** (מפני שחלב הרבה בדדיה, ומביאה לידי חולי). '

איתמר: רב אמר: הלכה כתנא קמא (אליבא דבית הלל, דאמר אין צריך להטיף ממנו דם ברית), ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. רב אדא בר אהבה אתילידי ליה ההוא ינוקא כשהוא מהול; אהדריה אתליסר מהולאי (שיטיפו ממנו דם ברית, ולא רצו משום דשבת הוא, ואפילו לבית שמאי ספק הוא ואין מחללין, והוא עצמו מלו) עד דשויה כרות שפכה (שחתך מן הגיד); אמר: תיתי לי דעברי אדרב (דאמר אין צריך להטיף).

אמר ליה רב נחמן: ואדשמואל לא עבר? אימר דאמר שמואל בחול, בשבת מי אמר (הא ספיקא הוא)?

הוא (רב אדא) סבר: ודאי ערלה כבושה היא (ומחללין), דאיתמר: רבה אמר: חיישינן שמא ערלה כבושה היא (הא דאמר רבי שמעון בן אלעזר 'לדברי הכל צריך להטיף' - אספיקא קאמר, ובחול, שמא ערלה כבושה היא, ולענין שבת נמי ודאי לא מחללין), רב יוסף אמר: ודאי ערלה כבושה היא.

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה? - דתניא, 'רבי אליעזר הקפר אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית; על מה נחלקו? - לחלל עליו את השבת: בית שמאי אומרים: מחללין עליו את השבת, ובית הלל אומרים: אין מחללין עליו את השבת.' - לאו מכלל דתנא קמא סבר מחללין עליו את השבת (לאו מכלל דתנא קמא דרבי אלעזר הקפר סבר דברי הכל מחללין, ואנא דאמר כוותיה)?

ודילמא תנא קמא דברי הכל אין מחללין קאמר (הכי גרסינן: **וממאי? דילמא מכלל דתנא קמא סבר דברי הכל אין מחללין**, אם כן רבי אליעזר טעמא דבית שמאי אתא לאשמעינן כו' - אם כן דתנא לעיל מיניה אמר דברי הכל אין מחללין, רבי אליעזר הקפר דאתא לאיפלוגי ולמימר דלאו דברי הכל הוא, דהא לבית שמאי מחללין - מאי רבותא אשמעינן דבית שמאי פליגי בה? הא בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה)?

אם כן (דתנא לעיל מיניה אמר 'דברי הכל אין מחללין'), רבי אליעזר הקפר טעמא דבית שמאי אתא לאשמעינן (רבי אליעזר הקפר דאתא לאיפלוגי ולמימר דלאו דברי הכל

הוא, דהא לבית שמאי מחללין - מאי רבותא אשמעינן דבית שמאי פליגי בה? הא בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה? ?

(ומשנינן:) **דילמא הכי קאמר** (רבי אליעזר לתנא קמא, דאמר 'בשבת לדברי הכל אין מחללין, ופולגתייהו בחול: דלבית הלל אין צריך להטיף ממנו דם ברית') : (הא ליתא: ד) **לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה** (אלא ודאי צריך, ובשבת הוא דפליגי; וטעמא דבית הלל אתא לאשמעינן: דבחול צריך, ולאפוקי מתנא קמא דאמר לבית הלל לא צריך) .

אמר רבי אסי: כל שאמו טמאה לידה - נימול לשמונה, וכל שאין אמו טמאה לידה - אין נימול לשמונה (כגון יוצא דופן, ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה - אין בנה ממתין עד שמנה, אלא נימול מיד) , **שנאמר** [ויקרא יב,ב] **[דבר אל בני ישראל לאמר] אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה [שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא] [ויקרא יב,ג] וביום השמיני ימול בשר ערלתו** .

אמר ליה אביי: דורות הראשונים (מאברהם עד מתן תורה) **יוכיחו, שאין אמו טמאה לידה - ונימול לשמונה** (שנתנה מילה ולא נהגו טומאה) !
אמר ליה: נתנה תורה

(שבת קלה, ב)

ונתחדשה הלכה (דמי שאמו טמאה לידה נימול בשמונה, ולא אחר) .

איני! והא איתמר: יוצא דופן (שנקרעת אמו) **ומי שיש לו שתי ערלות** (זה על זה, ואמרי לה שני גידין) : **רב הונא ורב חייא בר רב, חד אמר: מחללין עליו את השבת; וחד אמר: אין מחללין!! עד כאן לא פליגי אלא לחלל עליו את השבת, אבל לשמונה - ודאי מהלינן ליה** (ואף על גב דיוצא דופן - אין אמו טמאה לידה) !

הא בהא תליא (וחילול שבת תלי במילה לשמונה, דמי שנימול לשמונה - דוחה שבת, ומי שאינו נימול לשמונה - אינו דוחה השבת: דכי כתיב **וביום השמיני דילפינן מיניה ואפילו בשבת - בנימול לשמונה כתיב**) .

כתנאי (הא דרב אסי) : **'יש יליד בית שנימול לאחד, ויש יליד בית שנימול לשמונה; יש מקנת כסף שנימול לאחד, ויש מקנת כסף שנימול לשמונה. יש מקנת כסף שנימול לאחד, ויש מקנת כסף שנימול לשמונה; כיצד? לקח שפחה מעוברת ואחר כך ילדה - זהו מקנת כסף הנימול לשמונה; לקח שפחה וילדה עמה - זו היא מקנת כסף שנימול לאחד. ויש יליד בית שנימול לשמונה, כיצד? לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה - זהו יליד בית שנימול לשמונה; כיצד? לקח שפחה ואחר כך ילדה זהו מקנת כסף שנימול לשמונה; לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה - זהו יליד בית שנימול לשמונה; רבי חמא אומר: הטבילה ואחר כך ילדה - זהו יליד בית שנימול לשמונה, ילדה ואחר כך הטבילה זהו יליד בית שנימול לאחד; בשלמא לרבי חמא - משכחת לה יליד בית, כדקתני: 'מקנת כסף שנימול לשמונה - כגון שלקח שפחה ואחר כך ילדה; נימול לאחד נמי - כגון שלקח שפחה וילדה עמה; אלא לתנא קמא כו', ובספרים שלנו כתיב נימול לאחד נמי - כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת; ונראה בעיני דהא דלא גריס בשאלתות 'כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת' - משום דקשיא ליה: מאי דוחקיה לאוקמיה בשני לקוחות, ולשנויי גירסא דסיפא מרישא, דקתני 'לקח שפחה וילדה זהו מקנת כסף שנימול לאחד, יש יליד בית שנימול לאחד' - דתרי קראי כתיבי ביליד בית ומקנת כסף, חד כתיב ביה שמונה וחד לא כתיב ביה שמונה: (בראשית יז,ב) **ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף, ומסתברא דהאי דמפרש בה לשמונה - היינו היכא דדמי לישראל מעליא: שנוול בביתו של ישראל משקנאו, דדומיא ד'לכם' בעינן, דכתיב בהווא קרא 'ימול לכם כל זכר', והדר 'יליד בית ומקנת כסף'; הלכך: לקח שפחה מעוברת וילדה - הרי זה מקנת כסף, דגוף שלם הוא במעי אמו וקנאו, שנימול לשמונה, דדומיא ד'לכם' הוא: שנוול ברשותו של ישראל; לקח שפחה וילדה עמה - שכבר ילדתו, ואף על פי שלא עברו עליו שמונה ללידתו - קלו מיד, כדכתיב **המול ימול וגו'**, דלאו דומיא ד'לכם' הוא; לקח שפחה ונתעברה אצלו - לא הוי עובר 'מקנת כסף' אלא 'יליד בית', שנימול לשמונה, דדומיא ד'לכם' הוא; ולקמיה מפרש יליד בית שנימול לאחד אליבא דתנא קמא) . **דכי חמא אומר** : (הטבילה לשם עבדות וחלה עליה שם תורת שפחת ישראל: דנתחייבה בכל מצות שהאשה חייבת בהן, והויא טמאה לידה - זהו יליד בית שנימול לשמונה) **ילדה ואחר כך הטבילה - זהו יליד בית שנימול לאחד** (דכל שאין אמו טמאה לידה - אין ממתינין לו לשמונה, כרב אסי) ; **הטבילה ואחר כך ילדה - זהו יליד בית שנימול לשמונה** .****

ותנא קמא לא שני ליה בין הטבילה ואחר כך ילדה, בין ילדה ואחר כך הטבילה, דאף על גב דאין אמו טמאה לידה - נימול לשמונה .

(אמר רבא:) **בשלמא לרבי חמא** (דשני בין הטבילה ואחר כך ילדה לילדה ואחר כך הטבילה) - **משכחת לה** (כולהו): **יליד בית נימול לאחד, יליד בית נימול לשמונה, מקנת כסף נימול לאחד, ומקנת כסף נימול לשמונה** .
ילדה ואחר כך הטבילה - זהו יליד בית שנימול לאחד, הטבילה

ואחר כך ילדה – זהו יליד בית שנימול לשמנה (ושניהם בשנתעברה אצלו, דלא הוי מקנת כסף); מקנת כסף נימול לשמנה – כגון שלקח שפחה מעוברת והטבילה ואחר כך ילדה, מקנת כסף נימול לאחד – כגון שלקח זה שפחה וזה עוברת (דכיון דאין לבעל העובר חלק באמו – לא דומיא ד'לכס' הוא); אלא לתנא קמא בשלמא כולהו משכחת להו, אלא יליד בית נימול לאחד היכי משכחת לה (הא ודאי דומיא ד'לכס' הוא, הואיל ולא בטומאת לידה תליא לדידה)? (הוא הדין נמי דמצי לפלוגי במקנת כסף בין ילדה ואחר כך הטבילה בין הטבילה ואחר כך ילדה, ולמימר: מקנת כסף נימול לאחד – כגון שלקח שפחה מעוברת, ועוברת, וילדה ואחר כך הטבילה; אלא רבותא אשמעינן: דאפילו בהטבילה ואחר כך ילדה משכחת לה! והא דשני מקנת כסף נימול לאחד לרבי חמא מלתנא קמא, ולא אמר כגון שלקח שפחה וילדה עמה – משום דאם כן ילדה קודם טבילה היא, ומאי איריא נולד קודם שלקחה? אפילו נולד משלקחה נמי לרבי חמא נימול לאחד!)

אמר רבי ירמיה: בלוקח שפחה לעוברת (ואפילו מישראל, דהויא טמאה לידה: שכבר טבלה – לא דומיא ד'לכס' הוא, הואיל ואין לו חלק באמו).

הניחא למאן דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, אלא למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי (פלוגתא דריש לקיש ורבי יוחנן בבבא בתרא (קל"א)). – מאי איכא למימר?

אמר רב משרשיא: בלוקח שפחה על מנת שלא להטבילה (דלא שייכא בה תורת חיובא דמצות כלל, דלאו דומיא ד'לכס' הוא, אבל לטומאת לידה – לא חיישינן בילדה ואחר כך הטבילה).

תניא [נתוספתא שבת פ"ט מ"ז (ליברמן)]: **'רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם – אינו נפל, שנאמר (בבכור אדם כתיב) [במזכר יח, טז] ופדויו מבן חדש תפדה** [בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא] (מבן חדש – מדתלי בהכי – שמע מינה עכשיו נתברר שהוא בן קיימא, ולא קודם לכן); **שמנת ימים כבהמה אינו נפל, שנאמר (ויקרא כב, כז) [שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו] ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן** [אשה לה']'; (תלמודא פריך עלה: הא לא שהה (שלושים יום באדם ובבהמה שמונה ימים) – ספיקא הוי

(שבת קל"א, א)

מימהל היכי מהלינן ליה (היכי מהלינן שום קטן ביום השמיני בשבת – דילמא נפל הוא ולא חזי למול, ועושה חבורה שלא לשם מצוה)?

אמר רב אדא בר אהבה: מלין אותו ממה נפשך; אם חי הוא (כלומר: אם כלו לו חדשיו) – שפיר קא מהיל, ואם לאו – (שחוטה הוא, ולא חבורה היא); מחתך בבשר הוא; ואלא הא דתניא: **'ספק בן שבעה ספק בן שמונה – אין מחללין עליו את השבת'**, אמאי? נימהליה ממה נפשך! אם חי הוא – שפיר קא מהיל, ואם לאו – מחתך בבשר הוא!?

אמר מר בריה דרבינא; אנא ורב נחומי בר זכריה תרגימנא:

מימהיל – הכי נמי מהלינן ליה, לא נצרכה (הא דקתני 'אין מחללין') אלא למכשירי מילה, ואליבא דרבי אליעזר (דאמר דחו שבת – הני מילי דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו: שעברו תשעה חדשים משמשה עד שילדתו, ולא שמשה כל ימי עיבורה, אבל ספק – אין מכשיריו דוחין, דילמא לאו בר מימהל הוא, ומחלל שבת בעשותו פחמים וברזל).

אמר אביי: כתנאי (נפל גמור, אם חשוב כמת, כדקאמר רב אדא בר אהבה, דאינו אלא מחתך בבשר, או לא, והויא חבורה): **'[ויקרא יא, לט] וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה** [הנגע בנבלתה יטמא עד הערב] – להביא בן שמנה שאין שחיטתו מטהרתו (לאכלה – להביא בן שמונה: דכוליה קרא דריש ליה בתורת כהנים: **'מן הבהמה – מקצת בהמה מטמאה, ומקצת אינה מטמאה – פרט לטרפה ששחטה'**; ומדממעית טרפה ששחטה – מכלל דבטהורה קאי; **'אשר היא לכם – להביא בהמה טמאה'**; לפי שפרשה ראשונה [ויקרא יא, כז] דכתיב בה **'לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה ואינה מעלת גרה וגו'** – מוקי לה התם: **'צאבר מן החי הכתוב מדבר'**, ופרשה זו – במתה ודאי; **'לאכלה'** – להביא בן שמונה חדשים, שאף שחיטתו מיתה ומטמאה [בספרא שבידינו אין משנה כזאת]; **רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים: שחיטתו מטהרתו**. 'מאי לאו בהא קא מיפלגי: דמר סבר חי הוא (לפיכך שחיטתו מטהרתו), ומר סבר מת הוא. אמר רבא: אי הכי, אדמיפלגי לענין טומאה וטהרה – ליפלגי לענין אכילה (אי מותר באכילה בשחיטתו, אם לאו)!

אלא, דכולי עלמא מת הוא, ורבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון סברי כטרפה (טרפה – שחיטתה מטהרתה מלטמא כדפרישית): טרפה, לאו אף על גב דמתה היא שחיטתה מטהרתה? – הכא נמי לא שנא; ורבנן: לא דמי לטרפה: טרפה – היתה לה שעת הכושר (לישחט וליטהר קודם שנטרפה), האי – לא היתה לה שעת הכושר; וכי תימא 'טרפה מבטן מאי איכא למימר'? – התם יש במינה שחיטה, הכא – אין במינה שחיטה.

איבעיא להו: מי פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל (למישרי ולד של בהמה בתוך שמונה ימים) או לא? אם תמצא לומר פליגי - הלכה כמותו או אין הלכה כמותו?

תא שמע: 'עגל שנולד כיום טוב - שוחטין אותו כיום טוב' (ואינו מוקצה, שהרי בין השמשות נמי היה מוכן אגב אמו). (מיהו, שמעינן מינה דמותר לבו ביום) 'הכא במאי עסקינן - דקים ליה בגווייה שכלו לו חדשיו'. תא שמע: 'ושוין' (רבי יהודה ורבי שמעון, שנחלקו ברואין מומין ביום טוב במסכת ביצה), שאם נולד הוא ומומו עמו - שזה מן המוכן (ומותר לבקר מומו ביום טוב: דלא דמי כמתקן ביום טוב, דלא איתחזק באיסורא, ומוקמינן לה התם כגון דיתבי דייני התם, וראוהו בשעת לידה מיד) 'הכא נמי: שכלו לו חדשיו'. תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל: 'הלכה כרבן שמעון בן גמליאל'; הלכה - מכלל דפליגי! שמע מינה.

אמר אביי: נפל מן הגג או אכלו ארי (שמת מחמת מיתה הבאה לו בתוך שלשים ממקום אחר) - דברי הכל חי הוא (דברי הכל בחזקת כלו לו חדשיו קאי, דאי לאו הך מיתה לא הוה מת; הילכך חי הוא, ובאדם הוי ולד, ופוסטא את אמו מן החליצה; וגבי בהמה נמי: טתם ולד בהמה ששחט בתוך שמונה - מותר באכילה, דלא חזינא ביה ריעותא, ורוב היולדות אינן מפילות), כי פליגי - שפיהק (בייל"ד צ"ל בדלי"ד) בלעז) ומת (כלומר: לאחר לידתו לא ראו בו אלא חיות מעט, שפיהק ומת; וגבי אדם קאי): מר סבר חי הוא, ומר סבר מת הוא. למאי נפקא מיניה? לפטור מן הייבום.

נפל מן הגג או אכלו ארי - דברי הכל חי הוא? והא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע איקלעו לבי בריה דרב אידי בר אבין, ועביד להו עיגלא תילתא ביממא דשבעה, ואמרי ליה: אי איתרחיתו ליה עד לאורתא (מלשוחטו עד אורתא, שהוא ליל שמיני) - הוה אכלינן מיניה, השתא - לא אכלינן מיניה! (הוה אכלינן מיניה - דמקצת היום ככולו, כדכתיב (ויקרא כב, כז) והיה שבעת ימים תחת אמו) ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' - הא לילה חזי! ומיהו, מיום השמיני - הוא דירצה: דאורתא לאו בת הקרבה היא, כדכתיב (ויקרא ז, יח) ביום צוותו... להקריב, אבל מכלל נפל נפקי ליה, וחזי לאקדושי, כדאמרין בזבחים (יב, א): לילה לקדושה, יום להרצאה; והלכך, לענין חולין - חזי מאורתא למישחטיה ומיכל) - (אלמא: מאן דסבירא ליה כרבן שמעון בן גמליאל פליג במיתה הבאה לו ממקום אחר, ואמר שפיקא הוא?) אלא, כשפיהק ומת - דברי הכל מת הוא, כי פליגי - כנפל מן הגג ואכלו ארי. מר סבר: מת הוא, ומר סבר: חי הוא.

בריה דרב דימי בר יוסף - אתיליד ליה ההוא ינוקא, בגו תלתין יומין (ללידתו) שכיב; יתיב קמתאכיל עילויה. אמר ליה אבוא: צוורוניתא (מטעמים שמאכילין את האבל) קבעית למיכל (לכך אתה מתאבל חנם)? אמר ליה: קים לי ביה שכלו לו חדשיו. רב אשי איקלע בי רב כהנא, איתרע ביה מילתא (אבילות) בגו תלתין יומין (ללידת הולד); חזייה דיתיב וקא מתאכל עילויה, אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דאמר רב יהודה אמר שמואל 'הלכה כרבן שמעון בן גמליאל'? אמר ליה: קים לי בגווייה שכלו לו חדשיו.

איתמר: מת (הולד) בתוך שלשים (ללידתו, ולא היה לאביו בן אלא הוא, ונולד לאחר מיתת אביו, ועל ידו היו פוסטין אמו מן החליצה אם היה בר קיימא), ועמדה ונתקדשה (לאחר זמן, לפי שסבורה שאינה זקוקה ליבם); אמר רבינא משמיה דרבא:

(שבת קלו, ב) אם אשת ישראל היא (אם אינו כהן זה שנתקדשה לו, ומותר בחלוצה) - חולצת (מן הספק, ואחר כך תנשא), אם אשת כהן היא (שאם תחלוץ תהא אסורה לו) - אינה חולצת (סמכינן אדרבנן, ואמרין לאו נפל הוא, ואינה חולצת); ורב שרביא משמיה דרבא אמר: אחת זו ואחת זו - חולצת. אמר ליה רבינא לרב שרביא: באורתא אמר רבא הכי (כדקאמרת, דאחת זו ואחת זו חולצת), לצפרא הדר ביה (ואמר אשת כהן אינה חולצת).

אמר ליה (רב שרביא לרבינא): שריתוה (בלא חליצה, ועבריתו אדרבן שמעון)? יהא רעוא דתשרו תרבא (חלב, באכילה).

רבי יהודה מתיר [באנדרוגינוס]:
אמר רב שיזבי אמר רב חסדא: לא לכל אמר רבי יהודה אנדרוגינוס זכר הוא (אלא לענין מילה בלבד, דיליף ליה מרביבא דקרא כדלקמן), שאם אתה אומר כן (זכר הוא לכל דבר) - בערכין יערך (האומר "ערכו עלי" - יעריכהו)! ומנלן דלא מיערך? - דתניא: [ויקרא כז,ג:] והיה ערכך הזכר מבין עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל כסף בשקל הקדש [פסוק ד] ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים שקל [הזכר] - ולא טומטום ואנדרוגינוס; יכול לא יהא בערך איש, אבל יהא בערך אשה? - תלמוד לומר: 'הזכר... ואם נקבה היא': זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס' (הזכר - ה' יתירא קדריש, וגבי נקבה דריש ואם יתירא, ולא טומטום ואנדרוגינוס) -

(שבת קלז, א)
(והא סתם ספרא הוא, דבתורת כהנים תניא לה [בספרא שלנו איננו]) וסתם ספרא רבי יהודה.
אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא [פרה פ"ה מ"ד]: 'הכל כשרים לקדש' (מי חטאת: לתת אפר על המים), חוץ מחרש שוטה וקטן; רבי יהודה מכשיר בקטן, ופוסל באשה (טעמיה מפרש בסדר יומא בפרק שלישי) ואנדרוגינוס' - שמע מינה (דברי יהודה - כאשה משוי ליה).
ומאי שנא מילה?
משום דכתיב: [בראשית יז,י] [זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו] המול לכם כל זכר.

משנה:
מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחד השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחד השבת בשבת - חייב (ד'טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה) הוא, ועבד ליה חבורה שלא לצורך, ובהא אפילו רבי יהושע מודה).
אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת: רבי אליעזר מחייב חטאת (דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואף על גב דטעה בדבר מצוה: שהיה טרוד באותו של שבת, ומתוך כך טעה בזה, ואף בזה עשה מצוה - שהרי ראוי הוא למול, אלא שאינו דוחה שבת - סבירא ליה לרבי אליעזר 'טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת - חייב'), ורבי יהושע פוטר (דסבירא ליה 'טעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור').

גמרא:
רב הונא מתני (במתניתין, ברישא) חייב (לדברי הכל, כדתנינן לה אנן); רב יהודה מתני פטור (דמוקי לה בשכח ומל את של ערב שבת בשבת, ופולוגתא היא בשל אחד השבת בשבת):
רב הונא מתני חייב - דתניא: 'אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו שני תינוקות: אחד למול בשבת ואחד למול אחד השבת, ושכח ומל את של אחד השבת בשבת - שהוא חייב (דאף על גב דטריד במצוה וטעה בה, כיון דלאו מצוה: שעדיין לא הגיע זמנו למול - חייב); על מה נחלקו? - על מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר; ושניהם לא למדוה אלא מעבודת כוכבים (שהוקשו כל חטאות שבתורה לחטאת עבודה זרה, דכתיב תורה אחת יהיה לכם וגו' בפרשת 'שלח לך אנשים' גבי קרבן עבודה זרה [במדבר טו,כט]): רבי אליעזר סבר כעבודת כוכבים: מה עבודת כוכבים אמר רחמנא לא תעביד וכי עביד - מיחייב, הכא נמי - לא שנא.
ורבי יהושע: התם - דלאו מצוה (עובד עבודת כוכבים לא עשה מצוה), הכא - מצוה.

רב יהודה מתני 'פטור' - דתניא: 'אמר רבי מאיר: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו שני תינוקות: אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של ערב שבת בשבת - שהוא פטור; על מה נחלקו? - על מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול אחד השבת ואחד למול בשבת, ושכח ומל את של אחד השבת

בשבת, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. ושניהם לא למדוה אלא מעבודת כוכבים: רבי אליעזר סבר כעבודת כוכבים: מה עבודת כוכבים אמר וחמנא לא תעביד, וכי עביד - מיחייב, הכא נמי - לא שנא; ורבי יהושע: התם - לא טריד מצוה, הכא - טריד מצוה' (טרוד להתעסק במצוה גמורה, שהרי אחד מהם זמנו היום, וטרוד לבו למהר ולעשות, ומתוך טרדו טעה, ומל את זה שאין בו מצוה כלל).

תני רבי חייא: 'אומר היה רבי מאיר: לא נחלקו רבי אלעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושבת ומל את של ערב שבת בשבת - שהוא חייב (לקמיה מתרץ לה); על מה נחלקו? - על מי שהיו לו שני תינוקות: אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת, ושבת ומל של אחר השבת בשבת, שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר.'

השתא, רבי יהושע סיפא דלא קא עביד מצוה - פוטר, רישא דקא עביד מצוה מחייב?

אמרי דבי רבי ינאי: רישא - כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת, דלא ניתנה שבת לידחות (שאין לו תינוק שיהא זמנו היום, הלכך לא היה טרוד היום במצוה, שלא היה מוטל עליו כלום לעשות, ולא היה לו לטעות); סיפא - ניתנה שבת לידחות. אמר ליה רב אשי לרב כהנא: רישא נמי ניתנה שבת לידחות לגבי תינוקות דעלמא!?

להאי גברא מיהא לא איתיהיב.

משנה:

קטן נימול לשמנה ולתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר, לא פחות ולא יותר.

הא כיצד: כדרכו - לשמנה; נולד לבין השמשות - נימול לתשעה (שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול, ושמא בין השמשות יום הוא ונימול לתשעה); בין השמשות של ערב שבת - נימול לעשרה (היה היום ערב שבת - אי אפשר למולו בשבת הבאה: דשמא תשעה הוא והוא ליה מילה שלא בזמנה, ואינה דוחה שבת, וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי); (חל) יום טוב לאחר השבת - (אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו, ו) נימול לאחר עשר, שני ימים של ראש השנה - נימול לשנים עשר. קטן החולה - אין מוהלין אותו עד שיבריא.

גמרא:

אמר שמואל: חלצתו חמה (נשלף ממנו החולי ויצא מגורו) - נותנין לו כל שבעה להברותו.

איבעיא להו: מי בעינן מעת לעת?

תא שמע דתני לודא (שם חכם): 'יום הבראתו כיום הולדו' (ממתינין לו כיום הולדו). מאי? לאו מה יום הולדו (יום הולדו דווקא קאמר) - (ד) לא בעינן מעת לעת, אף יום הבראתו לא בעינן מעת לעת?

לא! עדיף יום הבראתו מיום הולדו: דאילו יום הולדו - לא בעינן מעת לעת, ואילו יום הבראתו - בעינן מעת לעת ('כיום הולדו' דקתני - למיתב ליה שבעה, מיהו, עדיף יום הבראתו מהא, דבעינן מעת לעת, ומהא ליכא למשמע מיד).

משנה:

אלו הן ציצין (רצועות של בשר שנשארו מן הערלה) המעכבין את המילה: בשר החופה את רוב העטרה (היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב, וממנה משפע ויורד לראשו), ואינו אוכל בתרומה (אם כהן הוא, דילפינן ביבמות (עא) שערל אסור בתרומה); ואם היה בעל בשר (שהיה שמן, ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולה, כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד) - מתקנו (ומשפע באיזמל מאותו עובי), מפני מראית העין (שלא יהא נראה כערל).

(שבת קלז, ב)

[המשך המשנה]

מל ולא פרע (גילה) את המילה - כאילו לא מל.

גמרא: אמר רבי אבינא אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רב: בשר החופה את רוב גובהה של עטרה (לא תימא 'רוב העטרה' דקתני מתניתין = רוב היקפה, אלא אפילו רוב גובהה במקום אחד).

ואם היה בעל בשר [מתקנו מפני מראית העין].
אמר שמואל: קטן המסורבל בבשר (פלטרי"י בלעז [מכוסה, עטוף], ששמן ועב, ולאחר שנימול נראה כמכסהו), רואין אותו: כל זמן שמתקשה (ומתוך הקישוי מתפשט בשרו) ונראה מהול - אינו צריך למול, ואם לאו - צריך למול.
במתניתא תנא: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: קטן המסורבל בבשר רואין אותו, כל זמן שמתקשה ואינו נראה מהול - צריך למול, ואם לאו - אינו צריך למול.' (בדשמואל גרסינן: 'ונראה מהול', במתניתא גרסינן: ואינו נראה מהול)
מאי בינייהו?

איכא בינייהו: נראה ואינו נראה (לשמואל, נראה מהול - הוא דאין צריך למול, הא נראה ואינו נראה - צריך; למתניתא, אינו נראה - הוא דצריך, הא נראה ואינו נראה - אינו צריך).

מל ולא פרע [את המילה - כאילו לא מל]:
תנו רבנן: 'המל אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה;
אבי הבן אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו; העומדים אומרים: כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים; והמברך אומר: אשר קידש ידיד (יצחק קרי 'ידיד', על שם 'אשר אהבת' (בראשית כב,ב)) מבטן (דקודם שנוולד - נתקדש למצוה זו, דכתיב (בראשית יז,ט) אבל שרה אשתך וגו' והקימותי את בריתי אתו [ויקרא ו,ט] - היינו מילה), חוק בשארו (בבשרו) שם (חק של מילה), וצאצאיו (אחריו) חתם באות (זו, של) ברית קדש. על כן בשכר זאת, אל חי חלקנו, צוה להציל ידידות שארינו משחת (מגיהנם, דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו (זכריה ט,יא)), למען בריתו אשר שם בבשרנו, ברוך אתה ה' כורת הברית.
המל את הגרים אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה; והמברך אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית, שאילמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר [ירמיהו לג,כה] אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ברוך אתה ה' כורת הברית.
המל את העבדים אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה; והמברך אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף מהם דם ברית, שאילמלא דם ברית חקות שמים וארץ לא נתקיימו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ברוך אתה ה' כורת הברית.

הדרן עלך רבי אליעזר דמילה

=====

=====